O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV.№ 181200

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

2000 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

1956 йил 4 январдан нашр этила бошлаган

● 24 ноябр, №48(3586) ●

ТАШРИФ САМАРАЛИ ЎТДИ

Ўзбекистон Республикаси ва Италия ўртасида ўхшаш томонлар кўп. Италия Европа цивилизациясида муҳим ўрин тутган бўлса, Ўзбекистон Шарқ цивилизациясининг бешиги ҳисобланади. Ҳатто икки мамлакат ҳудудининг жаҳон харитасидаги кўриниши ҳам бир-бирига ўхшайди.

Сўнгги йилларда Ўзбекистон ва Италия ўртасидаги алоқалар кенг ривожланиб бормоқда. Ҳозир мамлакатимизда енгил саноат, озиқ-овқат маҳсулотлари, металл ишлаб чиқариш, транспорт ҳамда сайёҳлик соҳалари билан шуғулланаётган 61та Ўзбекистон-Италия қўшма корхонаси фаолият кўрсатмоқда. Икки давлат ўртасидаги савдо-сотиқ, маданий соҳалардаги алоқаларни янада кенгайтириш учун барча имкониятлар мавжуд.

Мамлакатимиз Президенти Ислом Каримовнинг 20-22 ноябр кунлари Италияга расмий ташрифи чоғида шу масалалар муҳокама қилинди. Юртбошимиз Италия Президенти Карло Адзелио Чампи, ҳукумат ва парламент аъзолари билан учрашди. Музокаралар сўнгида икки давлат учун манфаатли бўлган ўнга яқин ҳужжатлар имзоланди.

Италия уюшган жиноятчилик, терроризм, наркобизнесга қарши курашда катта тажрибага эга. Расмий ташриф чоғида бу соҳаларда ҳамкорликни йўлга қўйиш бўйича ҳам ҳужжатлар имзоланди.

Италия «катта еттилик» давлатларидан бири ҳисобланади. Саноат ишлаб чиқариши бўйича дунёда олтинчи ўринда туради. Бу ерда айниқса ўрта ва кичик бизнес ривожланган. Мамлакатда ишлаб чиқарилаётган саноат маҳсулотларининг 50 фоизи ўнтадан йигирматагача ишчилар ишлайдиган кичик корхоналар зиммасига тўғри келади. Бизнинг мамлакатимизда ҳам ўрта ва кичик бизнесни ривожлантиришга катта эътибор қаратилган. Шу нуқтаи назардан Италия тажрибаси бизга ниҳоятда зарур.

Президент Ислом Каримов Италия ишбилармонлари вакиллари билан мулоқоти чоғида хорижлик сармоядорлар учун мамлакатимизда барча ҳуқуқий асослар яратилгани, Ўзбекистонга сармоя киритишнинг қулайликлари, кафолотлари ҳақида гапириб берди. Италиялик ишбилармонларни мамлакатимиз билан ҳамкорликка даъват этди.

Мамлакатимиз раҳбари Римдаги алоҳида давлат — Ватиканда бўлиб, Рим папаси Иоанн Павел Иккинчи билан учрашди. Рим папаси ҳар куни ўз ибодатларида Яратгандан Ўрта Осиё давлатлари, хусусан, Ўзбекистон халқига тинчлик, қут-барака ва осойишталик тилашини айтди. Юртбошимиз Рим папасига зарбоп тўн тақдим этди.

Сафар сўнгида мамлакатимиз раҳбари Римнинг қадимий обидалари — Рим Форуми, Колизей ва Нерон саройини, Венеция шаҳрининг диққатга сазовор жойларини томоша қилди.

Йўлбошчимизнинг Италияга сафари самарали бўлди.

МОТУРИДИЙ САБОҚЛАРИ

Самарқанд замини чиндан табаррук саналади. Бу қутлуғ тупроқ дунё илму фанига не-не ақли донишларни, фозилу фузалоларни бермади. Калом илмининг пешвоси Имом Абу Мансур ал-Мотуридийнинг буюк ибратга муносиб ҳаёти ва тенгсиз ижоди ҳам бевосита Самарқанд билан боғлиқ. Аллома шу заминда таваллуд топди ва шу тупроқда мангуликка рихлат қилди.

Ўтган ҳафта жума куни куҳна ва ҳамиша навқирон Самарқанд ўзгача файзу тароватга бурканди. Шу куни бу ерда Имом Мотуридий таваллудининг 1130 йиллигига бағишланган тантанали маросим бўлиб ўтди.

Тантаналарда иштирок этиш учун ташриф буюрган мамлакатимиз Президенти Ислом Каримов алломанинг Чокардиза қадамжосида бунёд этилган мақбара мажмуини зиёрат қилиб, қисқа вақт мобайнида бу ерда амалга оширилган ишлар билан танишди. Шундан сўнг Юртбошимиз йиғилганлар ҳузурида Имом Абу Мансур ал-Мотуридий таълимоти, унинг бой мероси ҳақида нутқ сўзлади.

— Бугунги кунда, йигирма биринчи аср бўсағасида, башарият мураккаб тараққиёт жараёнини бошдан кечираётган бир пайтда диний бағрикенглик, турли динларга мансуб халқлар ўртасидаги мулоқот ва амалий ҳамкорликни кучайтириш долзарб аҳамият касб этмоқда, — деди давлатимиз раҳбари.— Шу маънода, Имом Мотуридий бобомизнинг: «Агар одамлар яхшилик йўлида бирлашса, Яратганимиз улардан ўз марҳаматини дариғ тутмайди», деган ҳикматли сўзларида бизнинг замонамиз учун ҳам ибратли сабоқлар бор, десак хато бўлмайди.

Шу куни Самарқандда аллома юбилейига бағишлаб «Имом ал-Мотуридий ва унинг ислом фалсафасидаги ўрни» мавзуида халқаро конференция бўлиб ўтди. Анжуманда жаҳоннинг 30га яқин мамлакатлари вакиллари иштирок этишди.

Донишмандлардан бири бу дунёда ботирнинг шавкати ва дононинг сўзи қолади, деган экан. Шукрки, халқимиз ўзининг шавкатли баҳодирлари ва теран сўзли алломалари билан ҳар қанча фахрланса арзийди. Миллат номини замонлар оша зарга буркаб келаётган улуғ фарзандларини халқ ҳар қанча ардоқласа кам. Боқий мерос соҳиби Имом Мотуридий таваллуди тантаналари ана шу эзгу анъанамизнинг бардавомлигини намоён этди.

МАЪНАВИЙ БИРЛИК

Тошкентдаги Байналмилал маданият маркази ўтган сешанба куни ижодкорлар, фан ва маданият арбоблари, Ўрта Осиё мамлакатлари элчихоналари ҳамда жамоатчилик вакиллари билан гавжум бўлди. Марказий Осиё халқлари маданияти ассамблеяси ташкил топганининг беш йиллигига бағишланган маданият арбоблари учрашувини Ўзбекистон Фанлар академиясининг вице-президенти, таниқли адабиётшунос олим Бахтиёр Назаров очди. Ассамблея биринчи вице-президенти, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Одил Ёқубов Ўрта Осиё халқлари зиёлилари, фан ва маданият арбобларининг минтақа халқлари маънавий бирлигини шакллантириш, тинчлик ва ҳамжиҳатликни, ижтимоий барқарорликни мустаҳкамлаш, мадания. ва маънавият соҳаларида ижодий зиёлиларнинг ҳамкорликларини кучайтириш эҳтиёжи билан вужудга келган мазкур халқаро ташкилот ўтган даврда амалга оширган шу йўналишдаги кенг кўламли ишлар ҳақида сўзлаб, зиёлиларимиз ва маданият арбобларининг бу борадаги саъй-ҳаракатлари ЮНЕСКО миқёсида ҳам эътироф этилаётгани ва ўтган йили ЮНЕСКО қароргоҳида бўлган Ассамблеянинг тақдимотига эътиборни қаратди. Ташкилотнинг беш йил муқаддам таъсис этилган жамғармаси эса ўтказилаётган турли маданий, хайрия ҳамда нашр ишларини молиявий таъминлашга бошқош бўлмоқда. Тадбирда, шунингдек, ассамблеянинг келгусидаги режалари ҳақида ҳам сўз борди.

Маданият арбоблари учрашувида Ўзбекистон Республикаси Президентининг Давлат маслаҳатчиси Аҳмаджон Мелибоев иштирок этди.

ИСТИҚЛОЛ ВА ЁШЛАР

Тошкент давлат иқтисодиёт университетида «Миллий истиқлол ғояси ва бугунги ёшлар» мавзуида адабий анжуман бўлди.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг ёшлар билан ишлаш бўйича ўринбосари Муҳаммад Юсуф истиқлол бугунги ёшларга яратиб берган имкониятлар ҳақида сўзлади.

Ўзбекистон халқ ёзувчилари — Иброҳим Раҳим, Тўлаберган Қайипберганов миллий истиқлолимизнинг қадр-қиммати ва мустақиллик моҳияти ҳақида фикр-мулоҳаза юритдилар. Ўзбекистон халқ шоирлари — Нормурод Нарзуллаев, Усмон Азим, Муҳаммад Юсуф, шоир Рустам Мусурмон миллий истиқлол, Ватан, муҳаббат мавзуидаги шеърларини ўқидилар.

Университет ректори Раимжон Алимов анжуман якунида сўзлаган нутқида ёзувчилар билан ёшларнинг бундай учрашувларини тез-тез ўтказиб туришни таклиф қилди.

«КАМОЛИДДИН БЕҲЗОД ВА ШАРҚ МИНИАТЮРА САНЪАТИ» ХАЛҚАРО АНЖУМАНИ ИШТИРОКЧИЛАРИГА

Муҳтарам меҳмонлар!
Қадрли дўстлар!

Сизларни кўҳна маданият ва цивилизация бешиги бўлган, дунёга машҳур аллома ва мутафаккирлар, беназир истеъдод соҳиблари камолга етган қадимий ва бетакрор Ўзбекистон заминида муборакбод этишдан бағоят мамнунман.

Камолиддин Беҳзод халқимиз маънавиятининг ёрқин тимсоли, тенгсиз иқтидори, юксак бадиий маҳорати, бетакрор асарлари билан Шарқ Уйғониш даври маданиятига улкан ҳисса қўшган, Машриқ миниатюра мактабининг асосчиси бўлиб тарихдан мангу жой олган буюк аждодимиздир.

Ўрта асрларда мислсиз шаъну шавкат, бунёдкорлик салоҳияти билан етти иқлимга довруғ таратган Амир Темур ва темурийлар даврида кўҳна Мовароуннаҳр тупроғида юз берган оламшумул юксалишлар ифодаси ўлароқ дунёга келган бу улуғ зотнинг Ғарб оламида «Шарқ Рафаэли» дея эътироф этилишининг ўзиёқ мусаввир даҳосининг беқиёс қудратидан далолат беради.

Буюк аждодимизнинг бой бадиий мероси, рангтасвир соҳасидаги улкан кашфиётлари халқимизнинг юксак тараққиёт, олижаноб гуманистик ғоялар йўлидаги асрий орзу-интилишларини ўзида мужассам этгани билан айниқса қадрлидир.

Шу боис Беҳзод ижоди бугунги кунда ҳам кўп-кўп мусаввирлар учун ибрат, илҳом манбаи бўлиб, жаҳон тасвирий санъати тараққиётига бемисл таъсир кўрсатиб келмоқда.

Камолиддин Беҳзоднинг нурли қаламидан сайқал топиб, неча замонлардан буён ўз кўрки ва жозибасини йўқотмай келаётган бебаҳо асарларнинг АҚШ, Буюк Британия, Германия ва Туркия каби мамлакатларнинг нуфузли музейларида умумбашарий қадриятларнинг мумтоз намунаси сифатида асраб-авайлаб келинаётгани бизга чексиз ғурур-ифтихор бахш этади.

Бу — улуғ мусаввир ижоди асрлар давомида турли халқлар ўртасидаги маънавий мулоқотни ривожлантиришга хизмат қилиб келаётганининг яна бир тасдиғидир.

Фурсатдан фойдаланиб, Камолиддин Беҳзод меросини асраб-авайлаб ўрганиш, тарғибу ташвиқ этиш борасида фидойилик кўрсатиб келаётган, буюк бобомиз ижоди тадқиқотчилари ва тарғиботчилари бўлган сиз, азиз меҳмонларга шахсан ўз номимдан ва бутун халқимиз номидан алоҳида миннатдорлик билдираман.

Сизларнинг ушбу нуфузли анжуман ишида узоқ-яқин юртлардан келиб иштирок этаётганингиз, нафақат Камолиддин Беҳзод даҳосига, балки бунёдкор халқимизга, мамлакатимиздаги маънавий ўзгариш ва янгиланишлар жараёнига бўлган ҳурмат-эҳтиромингиз ифодаси деб биламан.

Барчангизни гўзал Ўзбекистон заминида яна бир бор қутлаб, тинчлик, дўстлик, адолат ва меҳр-оқибат каби юксак ғояларни тараннум этган Камолиддин Беҳзод ижодини янада теранроқ ўрганиш, тарғиб этиш борасидаги олижаноб фаолиятингизда куч-ғайрат, анжуман ишига эса муваффақиятлар тилайман.

Ислом КАРИМОВ,
Ўзбекистон Республикаси Президенти

ЖАҲОНИЙ ЭЪТИРОФ

Буюк алломалар Бурҳонуддин Марғиноний ва Имом Абу Мансур Мотуридий таваллуд саналарининг тантаналар билан нишонланиши мустақиллик йилларида халқимиз маънавий қадриятларини тиклаш ва эъзозлаш йўлида амалга оширилаётган беқиёс ишларнинг изчил давоми сифатида жаҳон қўламида кенг эътироф этилмоқда. Шу муносабат билан Миллий матбуот марказида буюк алломаларимиз илмий меросига доир тадқиқотлар олиб бораётган шарқшунос ва исломшунос олимлар, хорижий мутахассислар, дипломатлар иштирокида Ватанимиз ва чет эллик журналистлар учун матбуот анжумани бўлди.

Бурҳонуддин Марғиноний ва Абу Мансур Мотуридий ижодида муҳим ўрин тутувчи нодир китоб ва рисолаларнинг чоп этилиши, бу борада амалга оширилаётган тадқиқотлар юзасидан ўтказилган анжуманлар бу алломаларнинг илмий меросини умумхалқ мулкига айлантиришда алоҳида аҳамият касб этди. Алломалар илмий меросининг турли қирралари хусусида фикр юритган ва журналистларнинг тадқиқотлар кўлами ва йўналишларига доир кўпдан-кўп саволларига жавоб берган таниқли олимлар Неъматулла Иброҳимов, Музаффар Ҳайруллаев, Бахтиёр Назаров, Убайдулла Уватов, Омонулла Бўриев, Абдулҳаким Шаръий Жузжоний, Аширбек Мўминов ва бошқалар Бурҳонуддин Марғиноний ва Абу Мансур Мотуридий сингари алломаларимиз яратган асарлар, улар таълимотининг издошлари ва мактаблари мавжуд бўлган Ўрта Осиё, хусусан, бизнинг она Ўзбекистонимиз минг йиллар бурунок нафақат Ислом оламида, умуман, жаҳон кўламида исломий маданият ва исломий тафаккур ўчоқларидан бирига айланганига эътиборни жалб этдилар.

Бу ноёб илмий мерос мустақиллик шарофати билан улардан баҳраманд бўлиш имконига етишган халқимизнинг жуда катта маънавий бойлигидир. Хусусан, Бурҳонуддин Марғинонийнинг «Ҳидоя» асари биринчи марта ўзбек тилида чоп этилди. Шарқшунослик институтининг қўлёзмалар фондида эса яқинда Абу Мансур Мотуридийнинг XIX асрда кўчирилган форс тилидаги яна бир асари — «Қуръон»ни ўқишни бошловчилар учун қўлланмаси топилди ва тадқиқ этилди. Анжуманда, шунингдек, Туркиянинг Мармара университети, Сулаймония кутубхонасида алломаларимизнинг фиқҳ ва калом илмига доир аксарият асарлари сақланаётганлиги, бу асарларнинг баъзи бирлари қайта нашр этилгани хусусида ҳам илмий ахборотлар берилди. Эндиликда бу борадаги изланишларни кенгайтириш истиқболларига эътибор қаратилди.

Анжуманда сўзга чиққан олимлар ва мутахассислар журналистларнинг саволларига жавоб бераётиб, қадим-қадимдан исломий маданият ва маънавий тафаккурнинг равнақ топиб келганлиги боис юртимизда бошқа турли диний эътиқодлар ҳам ҳеч бир монеъликсиз амалда бўлганини эътироф этдилар. Буддавийлик ва зардуштийлик каби динларга бешик бўлган диёримиз умуминсоний маънавий маданиятнинг диний эътиқодга доир турфа кўринишларига ҳамиша муроса билан муносабатда бўлиб келган. Бундай маънавий муҳит, мустақиллик йилларида янада гуллаб-яшнаб, турфа динларнинг тенг ва ўзаро ҳамжиҳатликда амал қилиши учун шарт-шароит яратмоқда.

Исломий тафаккур равнақига бемисл ҳисса қўшган Бурҳонуддин Марғиноний ва Абу Мансур Мотуридий таваллуд саналарининг кенг нишонланиши эса бугун исломий ақидаларни таҳрир қилиш ниқобида турли мағзи пуч ғояларни ўйлаб чиқараётган ақидапарастлар ва террорчи тўдаларга бизнинг муносиб жавобимиздир.

Анжуман ишида Ўзбекистон Президентининг Давлат маслаҳатчиси Зуҳриддин Ҳуснидлинов ва Бош вазир ўринбосари Ҳамидулла Кароматов иштирок этди.

ТАРИХИЙ АНЖУМАН

Шарқнинг буюк мусаввири Камолиддин Беҳзод таваллудининг 545 йиллиги тантаналари пайшанба куни эрта тонгда Ўзбекистон Миллий боғидаги Алишер Навоий ҳазратлари ҳайкали пойига гуллар қўйиш билан бошланди. Улуғ мусаввир ижодиётининг тадқиқи ва тарғиботига бағишланган «Камолиддин Беҳзод ва Шарқ миниатюра санъати» халқаро илмий анжумани Темурийлар даври тарихи давлат музейи мажлислар залида очилди. Бош вазир ўринбосари Ҳамидулла Кароматов анжуман иштирокчилари ва хориждан ташриф буюрган меҳмонларни бобокалонимиз таваллуд тўйи билан қутлади. Анжуманда сўзга чиққан ЮНЕСКОнинг Ўзбекистондаги бош вакили жаноб Майкл Барри Лейн, ҳиндистонлик профессор Шариф Қосимий, туркиялик олим М.Бойдаш, Буюк Британиядан ташриф буюрган таниқли беҳзодшунос Ибодулла Баҳорий, озарбойжонлик санъатшунос Ж. Ҳасанзода, тожикистонлик Л. Айний, шунингдек, Ш. Муҳаммаджонов, Э.Исмоилова сингари олимлар Камолиддин Беҳзоднинг темурийлар даври тарихининг бош мусаввири бўлгани, Шарқ миниатюра санъатини энг юксак чўққига кўтаргани, ўз ижоди билан Шарқу Ғарб рассомлик санъатига мислсиз таъсир кўрсатгани ҳақида теран, таҳлилга бой фикр-мулоҳазаларини баён этдилар.

Бадиий академиянинг марказий кўргазмалар залида Беҳзод ва унинг издошлари, Беҳзод мусаввирлик мактаби давомчилари ижодиётига бағишлаб кўргазма очилди. «Камолиддин Беҳзод ва Шарқ миниатюра санъати» мавзуидаги мазкур кўргазмада намойиш этилаётган бетакрор асарлар анжуман қатнашчиларида унутилмас таассурот қолдирди.

Буюк ватандошимиз юбилейига бағишланган тантаналар муҳташам «Туркистон» саройида давом этди. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг «Камолиддин Беҳзод ва Шарқ миниатюра санъати» халқаро анжумани иштирокчиларига йўллаган табригини Президентнинг Давлат маслаҳатчиси Аҳмаджон Мелибоев ўқиб эшиттирди.

Тадбирда Беҳзод анъаналарини давом эттириб келаётган истеъдодли ижодкорлар ва таниқли олимлардан Ш. Муҳаммаджонов Бадиий академиянинг Олтин медали, машҳур хаттот Ҳабибулла Солиҳ Кумуш медал, туркиялик Умар Кўч ва британиялик Ибодулла Баҳорий, шунингдек Шорасул Шоаҳмедов академиянинг махсус дипломлари билан тақдирландилар.

«Туркистон» саройидаги шодиёна таниқли ўзбек санъаткорлари иштирокидаги катта концерт билан якунланди. Улуғ ўзбек мусаввирининг 545 йиллиги тўйи давом этаётир.

БЕБАҲО БОЙЛИК

Ибодулла БАҲОРИЙ(Буюк Британия):

— Буюк мусаввир Беҳзод миниатюра санъатини фақат шаклий жиҳатдан эмас, бетакрор мазмун ва моҳият, фалсафий жиҳатдан ҳам юксак поғонага кўтара олди. Унинг асарлари исломий маданият дурдоналари сифатида Европа тамаддунига ҳам кучли таъсир кўрсатди.

Камолиддин Беҳзоднинг Алишер Навоий, Абдураҳмон Жомий сингари ўз даврининг етук ижодкорлари асарлари билан ошнолиги, бу улуғ зотлар яратган шеърият руҳида камол топганлиги, унинг юксак маънавий муҳитдан баҳрамандлиги ва айни пайтда илғор маърифат даргалари билан ҳамкорлиги даҳо санъаткор даражасида камол топиб, шуҳрат қозонишига шарт-шароит яратди. Таваллудининг 545 йиллиги кенг нишонланаётган Беҳзод ижодий мероси ўзбек халқининггина эмас, айни пайтда умуминсоний маданиятнинг бебаҳо бойлигидир.

БЕҲЗОД ВА ЖАҲОН ТАМАДДУНИ

Шарқ миниатюра санъатининг буюк намоёндаси Камолиддин Беҳзод жаҳон маданияти равнақига муносиб ҳисса қўшди. Улуғ мусаввир таваллудининг 545 йиллиги тантаналари муносабати билан 22 сентябр куни Миллий матбуот марказида матбуот анжумани бўлди. Унда ўзбек олимлари билан бирга хорижий санъатшунослар ҳам иштирок этишди. Анжуманда сўзга чиққан мутахассислар Беҳзоднинг маънавий мероси нафақат Ўрта Осиёда, балки Европада ҳам мукаммал ўрганилаётганлиги, мусаввир ижоди кўпгина рассомлар ижодига кучли таъсир кўрсатгани ҳақида фикр юритдилар.

23 сентябр куни Ўзбекистон Бадиий академиясининг кўргазмалар залида очилган кўргазма икки қисмдан иборат. Биринчи қисмида Алишер Навоий, Абдураҳмон Жомий, Хусрав Деҳлавий, Абулқосим Фирдавсий, Фаридиддин Аттор каби Шарқнинг буюк алломаларининг нодир қўлёзмаларига Бухоро, Самарқанд, Ҳирот, Шероз, Табриз миниатюра мактаблари усталари томонидан яратилган мўъжаз асарлар намойиш қилинмоқда. Камолиддин Беҳзод ва унинг шогирдлари қаламига мансуб миниатюра асарларининг фотосуратлари ҳам экспозициядан ўрин олган. Иккинчи қисмда мумтоз миниатюра санъатидан илҳом олган мусаввирларнинг авлоди — Усто Мўмин, Б.Жалолов, Б.Йўлдошевнинг рангтасвир асарлари ҳамда замонавий миниатюра соҳасида фаолият кўрсатаётган Ш.Муҳамедов, Т.Болтаев, Х.Назаровнинг миниатюралари намойиш этилмоқда.

Хуршид РАУПОВ

3-бет

«Чимилдик».

2-бет

АДОЛАТЛИ ҲУКМ

Республика Олий судида 1988—2000 йилларда турли норасмий диний-экстремистик ташкилотлар тузиб, ўта оғир жиноятлар содир этган, мамлакатдаги Конституцион тузумни ағдариш мақсадида 1999 йилнинг 16 феврал куни Тошкентда портлашлар уюштирган, 2000 йилда Сурхондарё вилоятининг Узун ва Сариосиё, Тошкент вилоятининг Бўстонлиқ туманларида қўпорувчилик ҳаракатлари қилган Т.Юлдашев, Ж.Ходжиев, С.Мадаминов ва бошқалар устидан бўлиб ўтган суд жараёнини диққат билан кузатиб бордик. Энг асосийси, суд очиқ, ошкора тарзда ўтди. Суд жараёни ҳақида республика, чет эл оммавий ахборот воситаларида мунтазам хабарлар бериб борилди. Судланувчи ва гувоҳлар кўргазмаларининг айримлари телевидение орқали кўрсатилди.

Жиноят содир этишда айбланаётган 12 шахснинг 9таси чет элларда қочиб юргани учун судда иштирок этмаган бўлса-да, уларга ўзларини ҳимоя қилишларига тўла имконият берилди. Аввалроқ уларга нисбатан Прокуратура айблови, куни кеча эса суд ҳукми «Халқ сўзи» газетасида эълон қилинди.

Ҳукмда «... қолган судланувчилар(чет элларда қочиб юрганлар — **муаллиф**) ҳукм оммавий ахборот воситаларида эълон қилингандан сўнг 10 кун муддат ичида ... Ўзбекистон Республикаси Олий суди Раёсатига кассация тартибида шикоят ва протест келтиришлари мумкин» дейилган.

Мен газетада эълон қилинган ҳукмда қайд этилган жиноятчилар томонидан амалга оширилган ваҳшийликлар билан танишиб, тўғриси жуда ғазабландим. Амал, бойлик учун улар юзлаб одамларнинг ёстиғини қуритишган, фуқароларнинг уйларига бостириб кириб бойликларини талашган. Энг даҳшатлиси, ўзлари туғилиб ўсган, ота-оналари, ака-укалари, қариндош-уруғлари истиқомат қилаётган юртга қурол билан бостириб кирганлар. Ватан деб аталмиш муқаддас тупроқда бегуноҳ ўғлонларнинг қонини тўкишган. Инсон учун она тупроқни сотишдан оғирроқ хиёнат йўқ. Ва бу хиёнат барча замонларда, барча халқларда кечириб бўлмас жиноят ҳисобланган.

Шуниси ачинарлики, бугун суднинг адолатли ҳукмидан қочиб юрган бу жиноятчилар ўзларини демократлар, ватанпарварлар деб аташади. Уларнинг бу гаплари менга немис мутафаккири Г.Лессингнинг «Ўта кетган жиноятчи ҳам қилган жинояти аҳамиятсиз ва зарурат юзасидан юз берганлигига ўзини ишонтирмоқчи бўлади», деган ҳикматини эслатди.

Ҳукм эълон қилинди. Айбдорларга жиноятига яраша жазо тайинланди. Мен 20 йилдан буён шу соҳада ишлаб келаётган ҳуқуқшунос сифатида суд ҳукмини тўла қўллаб-қувватлайман. Зеро, адолатли ҳукмга ҳеч қачон эътироз билдирилмайди.

Э.БОЙБЎТАЕВ,
Сирдарё туманлараро прокуратураси катта терговчиси

Юсуф РОЗИҚОВ:

«БОШ МЕЗОН — ИНСОН...»

«Ўзбекфилм» киностудияси остонасини не-не улуғ санъаткорлар, буюк истеъдод эгалари ҳатлаб ўтмаган дейсиз. Аввал Шайхонтохурда ташкил этилган ҳамда дастлаб «Кинотрест», «Кинофабрика», «Шарқ юлдузи» киноширкати, «Ўзбекдавлат киноси» деб аталган мазкур студияда ўзбек киноси хазинасидан жой олган дурдона филмлар яратилди. Студиянинг кечаги ва бугунги ҳаёти, истиқболи борасида «Ўзбекфилм» директори, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими, кинорежиссёр Юсуф Розиқов билан суҳбатлашдик.

«Алишер Навоий»

— Киностудияда кечаётган ижодий жараёнлар ҳақида фикр юритганимизда, албатта кечаги кунимизга ҳам бир назар ташлаймиз, — дея суҳбатни бошлади Юсуф Розиқов. — Ўзбек диёрига кино энди кириб келган пайт шўролар истибдодининг ўрнатилиш даври билан бир вақтда кечган. Киноижодкорларимиз инқилоб ғоялари, алдамчи чақириқлар асосида филмлар яратишга мажбур бўлдилар. Санъат, хусусан, кино ҳам болшевистик ғояларга хизмат қилиши керак эди. Лекин Ўзбекистондаги кино намоёндалари бу ғояларнинг алдамчилигини, сохталигини ич-ичидан ҳис этганлар.

Халқимизнинг тарихи, бой маънавий ва маданий мероси, орзу-умидлари, дарди фақат киноижодкорларимизнинг қалб тубида пишиб, етилиб, юзага чиқа олмаган. Улар армон бўлиб, қалб жароҳатига айланган. Миллий кино ҳақида умуман гап бўлиши мумкин эмас эди. Турли миллатлар ягона иттифоққа бирлашган, ягона социалистик ғоя асосида яшашга мажбур эдилар. Ўзбек киноси дурдоналари бўлмиш «Тоҳир ва Зуҳра», «Алишер Навоий», «Маҳаллада дув-дув гап», «Ўтган кунлар», «Сен етим эмассан» филмларининг сценарийлари марказ тазйиқи остида қайта-қайта қайчиланган. Ўзбек киносининг асосчилари бўлмиш Худойберган Девонов, Сулаймон Хўжаевлар қатағонга учрадилар. Наби Ғаниев, Комил Ёрматов сингари буюк иқтидор эгалари эркин ижод қилиш, халқимиз дардини ифода этувчи миллий филмлар яратиш имкониятидан маҳрум бўлдилар.

Мустақиллик «Ўзбекфилм»да туб бурилиш ясади. Ижод эркинлиги таъминланган бу даврда киноижодкорларимиз янги йўналиш ва жанрларда, турли мавзуларда филмлар яратиш имконига эга бўлдилар.

— Бугун ўзбек киноси ўз қиёфаси, ўз йўналишига эгами? Дунё халқларини бизнинг киномиз қайси жиҳатлари билан қизиқтира олади?

— Менингча, оддий ҳамюртларимизнинг қувончлари, ички кечинмалари, инсоний муносабатлар, маънавий қадриятларимиз ҳақидаги филмларгина бизни ва чет эллик томошабинларни жалб эта олади. Чунки кино — ҳаётимиз акси. Ҳаётий ва инсоний фазилатларни тараннум этувчи филмларнинг яратилиши бугунги кунимиз талаби. Айнан шундай бадиий асарларгина кино мухлислари эҳтиёжини қондира олади. Тарихимизни, ўзлигимизни, урф-одатларимиз ва маънавий қадриятларимизни англаган бир пайтда кино санъати ҳам бу жараёнларга ҳамоҳанг бўлиши керак.

Миллий кино — бу тор доирадаги, чекланган миқёсдаги филмлар эмас. Миллий кинода ҳар қандай мавзулар бўлиши мумкин. Ўзбекча либос кийган қаҳрамонлар ҳаётини акс эттирган филмларгина миллий ҳисобланмайди. Умумбашарий мавзуларда, дунё аҳли муаммоларини акс эттирувчи филмлар ҳам миллий бўлиши мумкин. Ҳамма гап бадиий кинoсеварнинг савияси, халқчиллиги, самимийлигидадир. Менинг миллатим ҳаммадан устун, деган ғоя санъатга умуман ёт.

Мустақиллик туфайли биз, киноижодкорларга берилган имкониятлар «Ўзбекфилм» студияси фаолиятида ўзининг ижобий самарасини бермоқда. Ўзбек киносида янги йўналишлар, янги услублар пайдо бўлди. «Янги тўлқин» ижодкорлари ўз мавзуси, ўз нуқтаи назари, ўз нафаси билан кинога кириб келди. Бу табиий жараён. Агар ҳамма ижодкорлар бир қолипда, бир йўналишда ишлайдиган бўлсалар, тараққиёт бўлмайди. «Ўзбекфилм» киностудиясида йилига олтита бадиий филм яратилаётган бўлса, улар бир-биридан фарқ қилади. Ёш ижодкорларимиз илгари умуман ёритилмаган, қўл урилмаган мавзуларга ёндошмоқдалар. Бу албатта қувонарли ҳол ва бизнинг ижодий ютуғимиз.

Режиссёрлик касби шуни талаб қиладики, у катта ижодий гуруҳни бирлаштиради, ягона мақсадга йўналтиради. Дилингда қандай дардларинг бор, филминг орқали халқингга нима демоқчисан — энг муҳими, филмни яратишдан мақсад шу бўлиши керак! Бу мушкул масала. Бироқ кино яратишдек мураккаб вазифага қўл урдингми, масъулиятни ҳис этган ҳолда ижод қилишинг керак.

— Жаҳонда Шарқ киноси, хусусан, ўзбек филмларига бўлган қизиқиш катта. Ўзбек халқининг мустақиллик йилларида эришган ютуқлари, ҳаёти, дунёқараши дунё аҳлининг диққат марказида бўлмоқда. Ахир, бекиёс тарихимиз бор, буюк аждодларимиз, санъат обидаларимиз қанчадан-қанча сайёҳларни лол қолдирмоқда. Чет элликларда бугунги кунда турмуш тарзимиз, тафаккур оламимиз билан танишиш иштиёқи жуда баланд. Давлатимизнинг катта кўмаги билан биз бадиий савияси пухта кино асарларини яратишга ҳаракат қиляпмиз. Қаерга бормайлик, қайси кинофестивалда иштирок этмайлик, ўзбек киноси ўзга юртлик ҳамкасбларимиз, киномухлислар тилида. Улар бизнинг филмларимизга юқори баҳо беряптилар! Санъат, худди спорт каби, ҳар бир давлатнинг ифтихори, юзи, шарафидир. Санъат очиқ ва кенг дунё. Кино санъатидан миллионлаб томошабинлар баҳраманд бўладилар, кино тили одамларга яқин ва тушунарли. Ўзбек киноси ўзига хослиги, инсонийлиги билан дунё аҳли эътиборини тортмоқда.

Ҳозир XXI аср бўсағасида турибмиз. Назаримда, учинчи минг йилликда кино санъати янада тараққий этиб, унинг аҳамияти янада ошади. Кинонинг келажаги порлоқ деб ўйлайман.

Бугун томошабин кинотеатрга қайтиб келмоқда. Чунки кинотеатрда кино кўришнинг гашти бутунлай ўзгача. Бутун борлиғинг билан экран қаҳрамонлари ҳаётига ғарқ бўласан, эҳтирослар туғёнида тўлғанасан, маънан покланасан.

«Ўзбекфилм» биз учун улуғ даргоҳ. Зеро, бу ерда устоз санъаткорларимиз, халқимиз ардоғида бўлган етук кино намоёндалари ижод қилишган. Бугунги авлод ҳам халқимизга манзур бўладиган киноасарлар яратиш устида тинмай изланяпди. Биз ҳали томошабинларимиз эҳтиёжини, ишончини тўлиқ қондириб, оқлаганимиз йўқ.

Бу байрам фақат киноижодкорларимиз байрами эмас. Бу санъатсевар халқимизнинг ҳам қутлуғ тўйидир. Студиямизда кўплаб филмлар яратилаётгани, кинода янги номларнинг кашф этилаётганидан фахрланишимиз керак. Чунки собиқ иттифоқ республикаларининг аксариятида кино умуман инқирозга учради. Бизда эса мамлакатимиз раҳбариятининг эътибори натижасида «Ўзбекфилм» киностудиясида ижод давом этмоқда. Ўрта Осиё минтақасида энг йирик студия ҳисобланган бу ижодий маскан маданиятимиз бойлиги ҳисобланади. Бу бойликни авайлаб-асрашимиз, такомиллаштиришимиз, ижодий изланишларни давом эттиришимиз керак. Инсон, унинг тафаккур олами, руҳий кечинмалари, олижаноб фазилатлари ва эзгу ниятларини акс эттирувчи филмларни яратиш асосий вазифамиздир.

Суҳбатдош Феруза НОДИРОВА

«Маҳаллада дув-дув гап»

Устодлар

МЕН БИЛГАН ОЛИМ ХЎЖАЕВ

Олим Хўжаев профессионал театрга халқ талантлари орасидан кириб келган актёрлардан эди. 1929 йилда Бухоро маориф билим юртида ташкил топган драма тўгарагида «Яна уйланаман» асари саҳналаштирилади ва О. Хўжаев пиесадаги Турғун образини ижро этади. Спектаклни кўрган Маннон Уйғур ва Аброр Ҳидоятов (театр ўша вақтда Бухорода гастролда бўлган) ёш Олимни театрга таклиф қилади. Албатта, санъаткор бўлишни орзу қилиб юрган Олим Хўжаевга бу таклиф маъқул тушади. Катта ижодий даргоҳга кириб келганидан сўнг у устозларидан тинмай маҳорат сирларини ўрганди. Айниқса, унга машҳур режиссёрлар Маннон Уйғур, Етим Бобожонов, актёрлардан Аброр Ҳидоятов, Обид Жалилов, Лутфулла Нарзуллаев, Марусия Кузнецова жуда кўп ёрдам беришди. Олим Хўжаев бу билан қаноатланиб қолмасдан, Москвада очилган курсларда ҳам санъат сирларини ўрганди. 1949 йилда «Алишер Навоий» спектакли давлат мукофотига сазовор бўлди. Мукофотланганлар орасида бош рол ижрочиси (у бу ролни 700 марта ижро этган) Олим Хўжаев ҳам бор эди. 1950 йилда театр жамоаси мукофот муносабати билан Бухорода бир ойлик гастрол ўтказади. Сафар пайтида актёр деярли ҳар оқшом иккита — «Гамлет» ва «Алишер Навоий» ролларини ижро этади. Бир кечада иккита бундай йирик ролларни ижро этиш ҳар қандай зўр актёрдан ҳам катта маҳорат талаб қиларди.

Олим Хўжаев Иззат Султоннинг «Имон» пиесасининг шуҳрат қозонишига катта ҳисса қўшди, десак хато қилмаган бўламиз. Мазкур саҳна асарида Олим Хўжаев яратган профессор Йўлдош Комилов образи Ҳамза театри тарихида энг яхши ижро этилган образлардан бири ҳисобланади. Машҳур актёримиз режиссура соҳасида ҳам жуда кўп ишлар қилди. Одил Ёқубовнинг «Айтсам тилим, айтмасам дилим куяди», Уйғуннинг «Абу Райҳон Беруний» асарларини саҳналаштириб, халқимизга манзур этди. У ҳатто Хасково театрида Ҳамза Ҳакимзода Ниёзийнинг «Бой ила хизматчи» асарини, Самарқанддаги рус драма театрида Баҳром Раҳмоннинг «Юрак сирлари» пиесасини саҳналаштириб, катта шуҳрат қозонди.

Олим Хўжаев жаҳонгашта актёрлардан эди. У қаерга бормасин, қаерда бўлмасин, ўзбек маданияти ютуқларини кўз-кўз қилишни хоҳларди. У Шекспир туғилган куннинг 400 йиллиги муносабати билан Англияда ўтказилган тантаналарда Сора Эшонтўраева билан бирга иштирок этиб, «Гамлет»дан парча намойиш қилганди. Зеро, Шекспир асарларида энг кўп рол ижро этган ҳам Олим Хўжаевдир. У «Отелло»да Яго, «Юлий Цезар»да Цезар, «Қирол Лир»да Лир, «Гамлет»да Гамлетни тўлақонли талқин эта олди.

Устоз санъаткорлар Олим Хўжаев ва Юнус Ражабий

Кино санъатида ҳам Олим Хўжаевнинг алоҳида ўрни бор. У «Қутлуғ қон»да Ҳаким бойвачча, «Абу Али ибн Сино»да Абдулла, «Фарзандлар»да Давронбек, «Иккинчи баҳор»да Муродов, «Фидойи»да Шайх Аббос, «Улуғбек юлдузи»да Хўжа Аҳрор, «Ҳамза»да Ҳамза ролини ижро этиб, ўзбек киноси ривожига салмоқли ҳисса қўшди.

Устоз актёр қатағон йилларининг кўп жабр-ситамларини тортган эди. 1937 йилда уни ҳам сўроққа чақирадилар. Унинг айби ўша вақтда халқ душмани сифатида отилган Файзулла Хўжаев билан бирга расмга тушгани эди. Ҳатто унга рол ҳам бермай қўйишади.

Олим ака Шоҳида Маъзумованинг эри — ўша даврнинг машҳур зиёлиси Маъзумов отилгандан сўнг уни боласи билан ўз бағрига олади. Уларга кўп меҳрибончиликлар қилади. Ўша қатағон йиллар учун жуда хавфли бўлса-да, ҳаётини Шоҳида Маъзумова билан боғлайди. Кейинчалик бу икки истеъдод эгаси саҳналаримизда жуда кўп эсда қоладиган роллар ижро этишди.

Олим Хўжаев 20 йил Ўзбекистон Театр жамиятида раислик қилди. Шунча йил Ҳамза театри директори бўлди. Бу йиллар ичида жумҳуриятимизда жуда кўп театрларнинг юксалишига, репертуарлари бойишига, айниқса ёш истеъдодларнинг етишиб чиқишига бош қўшди. Шу билан бирга, Ҳамза театрининг бир неча бор Москва гастролларини ташкил этди. У киши Ҳамза театри чет элларга ҳам гастролга чиқишини орзу қиларди.

Устоз актёр халқимизни бугунги мустақил кунларга етиб келишини орзу қилганди. Афсуски, орзусига ета олмади. Яратганга беҳисоб шукрки, шогирдлари бугун унинг йўлини давом эттириб келмоқда. Олим Хўжаев номи шогирдлари, театр ихлосмандлари хотирасида яшаяпти.

Зикир МУҲАММАДЖОНОВ

ТОШБОЛТАСИ БИЛАН МАШҲУР...

Сойиб Хўжаев таваллудининг 90 йиллиги

Сойиб Хўжаевнинг саҳнада ҳам, кинода ҳам шуҳрат қозонгани сирлари ҳақида кўп ўйлайман. У киши махсус билим юртида ўқиб, экран санъати имкониятларини ўрганмаган, бироқ бажарган дастлабки ролидаёқ режиссёрларнинг ишончини оқлаган. Ҳа, Сойиб ака туғма истеъдод соҳиби эди. Шу билан бирга у киши кинода меҳрибон устозларини, маслакдош ҳамкасбларини топгандики, бу ҳам етук санъаткорликка эришишида ҳал қилувчи омил бўлгани шубҳасиз. «Оддий воқеа»(1939), «Ватан совғаси»(1943), «Насриддин саргузаштлари»(1946), «Фарғона қизи»(1948) каби актёр иштирок этган дастлабки филмлар бу фикримизга далил бўла олади.

Режиссёр Зоҳид Собитов ўзининг илк асари — «Оддий воқеа»даги бош ролни Сойиб Хўжаевга топширганда, бу актёр ёқимтойлиги, гапга чечанлиги, ҳозиржавоблиги билан анча бўш ёзилган сценарийга(муаллиф Б.Ласкин) ҳаётий куч бағишлар, деб умид қилган. Актёрлар гуруҳига кулги устаси Раҳим Пирмуҳамедовнинг ҳам қўшилгани эса Сойиб аканинг кинодаги ижоди сервзавқ ва ғоятда самарали бўлишига замин ҳозирлаган эди. Дарҳақиқат, киноновелланинг бу икки тенгсиз ижрочи қатнашган эпизодлари жуда кулгили, қизиқарли чиққан. Шуни ҳам айтиб ўтиш керакки, кичик жанрдаги бу асарнинг бадиий тўқимасига ҳам ўша даврнинг янглиш ғояларини сингдиришга уринилган эди. Лекин қувноқ журналист Йўлдошев(артист С.Хўжаев) ва дутор, ашула шайдоси ўзбек деҳқони(артист Р.Пирмуҳамедов) иштирокидаги табассум уйғотадиган лирик саҳналар ўша давр шиорларию чақириқларини босиб кетган.

Наби Ғаниевнинг иккита кино асарида ҳам шу дуэтни кўрамиз. Сойиб аканинг чойхоначи ролида бир гал қўли эгрироқ Кўса билан(«Насриддин саргузаштлари»да Р.Пирмуҳамедов ижросида), иккинчи гал ҳазилга ўч, лекин қайсар бир сўзли тракторчи Полвон билан(«Фарғона қизи», Р.Пирмуҳамедов Полвон ролида) учрашганида томошабин мириқиб кулади. С.Хўжаев сўзи, юриш-туриши, либоси, одам танлаши, тинглаши, киноя аралаш ҳазиллари билан чойхоначи образини жуда жонли гавдалантирган, зукко чойхоначи қиморвоз, қўли эгри, тавба қилиб сўзининг устидан чиқмайдиганлар устидан кулади ва томошабинларни кулдиради. Агар «Насриддин саргузаштлари» филмида Сойиб ака қумғондаги қайноқ сувни оёғига беҳосдан тўкиб юбориб, шу йўл билан Насриддиннинг усталигидан ҳайратланганини билдирса, «Фарғона қизи»да Полвоннинг «чойнак — трактор, қопқоғи гўёки мен — тракторчиман, бу ёғини эшит...», деган гапига озгина фурсатдан кейин «Ҳа, дарвоқе, чойнакни қопқоғисан, гапир...», деб сўз ўйини қилиб, ўзининг чинакам ҳажв устасига хос маҳоратини ёрқин намоён қилади.

Ҳа, Тошболтаси билан машҳур бўлган Сойиб ака номидан биз драматург Ҳамид Ғулом, композитор Манас Левиев шаънига илиқ сўзлар айтишга ҳақлимиз. Улар буюк кулги устасининг саҳнада яйраб рол ижро этиши учун шароит яратиб бердилар. Ошиқ Тошболтанинг ҳаёти, у севган соддагина, ёқимли қўшиқ кекса ва ўрта авлод ёдида қолди. Экранда яратган образлари ҳам Сойиб акани машҳур қилди, унинг истеъдодидан, ҳазил-мутойибасидан миллионлар баҳраманд бўлди. Бугун биз шундай роллардан учтасини эсладик, холос.

Ҳамидулла АКБАРОВ

ТЎЙИНГИЗ МУБОРАК!

Азиз киночилар!

«Ўзбекфилм» юбилейи муносабати билан бу қутлуғ даргоҳда яратилган дурдона асарларни эслаш ҳар биримизга олам-олам севинч бағишлайди. «Тоҳир ва Зуҳра», «Алишер Навоий», «Ўтган кунлар», «Алибобо ва қирқ қароқчи», «Севги афсонаси», «Севишганлар»ни эсласам, кинода ўтган кунларимга ачинмайман. Айниқса, маош кунлари Бешоғочдаги «чучвара»га чиқиб, чақчақлашларни тез-тез эслайман. Ғафур ака юрган (Ғафур Ғулом, Оллоҳ раҳмат қилсин) «Арпапоя» кўчасидан қўлтиқлашиб ўтишлар шундоқ кўз олдимдан ўтиб туради.

Ҳа, ижод билан, ижодкорлар билан ўтган дамлар умрнинг энг серзавқ, фараҳли дамлари эди. Яхши киноларингиз кўпаяверсин, дейман. Уларни кўриб, чин дилдан қувониб юрайлик. Тўйингиз муборак, азизлар!

Мухлисингиз Шораҳим ЗУННУН

Икки оғиз дил сўзи

ДИЛЛАР БИЛАН ТИЛ ТОПИШИБ...

Зукко олим, моҳир педагог, етук ҳиндшунос филология фанлари доктори, профессор Озод Насриддинович Шоматов 60 ёшга тўлди.

Мана, қирқ йилдирки, Озод ака меҳнат қилишдан толиқмайди, аксинча, сермаҳсул, сермаъно ўтган ҳар бир куни эртанги кунга пойдевор бўлиб, олимга қувват бағишлайди, янги илм чўққилари сари чорлайди. Озод ака 1962 йилда собиқ ТошДУнинг Шарқ факултетини тугатгандан бери шу даргоҳда меҳнат қилиб келаяптилар. 1966 йили номзодлик, 1984 йилда эса докторлик диссертациясини ёқлаб, мамлакатимизда ҳиндшунослик фанининг ривожланишига ўзининг катта ҳиссасини қўшди. У киши ҳиндий, урду, инглиз, паншобий, банолий тилларини пухта эгаллаган полиглот, юздан ортиқ илмий рисолалар ёзган муаллиф, қатор ҳинд адибларининг асарларини она тилимизга ўгирган моҳир таржимон, ўнлаб фан номзодлари, юзлаб педагогларни тарбиялаб етиштирган меҳрибон мураббий ва энг асосийси — барча билан бирдек муомала қила оладиган самимий инсондир. Озод ака кўп йиллардан бери бошқариб келаётган Жанубий Осиё тиллари кафедраси доимо гавжум.

Сўнгги йилларда домланинг саъй-ҳаракатлари билан мамлакатимизда биринчи бор тамил ва телугу тиллари ўқитила бошлади. Мустақиллик туфайли барча олимлар қатори Озод ака учун ҳам дунё эшиклари янада кенгроқ очилди. Бу жонкуяр олим Ҳиндистон элчихонаси қошида ташкил этилган жамоатчилик асосидаги Ҳинд маданият марказининг вице-президенти сифатида икки халқнинг қадимий дўстлигини бойитиш ва мустаҳкамлаш борасида ҳамкорлик қилмоқдалар. Биз устозимиз, дўстимиз, зукко олим Озод ака Шоматовни қутлуғ ёш билан чин дилдан қутлаймиз ва у кишига узоқ умр, мустаҳкам соғлиқ, ижодий омадлар тилаб қоламиз.

Баёт РАХМАТОВ,
Ансориддин ИБРОҲИМОВ

МЕҲНАТНИНГ ЗАҲМАТИГА ЧИДАГАН ОДАМ

Инсон қайси касб ё ҳунарнинг бошидан тутмасин, унинг замирида қаттиқ меҳнат ётади. Меҳнатнинг заҳматига чидаган одамгина кўзлаган мақсадига эришади, эл-юрт орасида ҳурмат-эътибор қозонади. Аҳмаджон Қосимов худди шундай меҳнаткаш ва заҳматкаш инсонлардан бири.

Камина бир вақтлар ҳинд ёзувчиси Жагдиш Чандрнинг «Ўз уйида бегона» романини таржима қилган эдим. Асар ҳинд тилида бўлгани боисидан унга шу тилни билувчи мутахассис муҳаррирлик қилишини тақозо этарди. Муҳарририят ўша пайтларда Тошкент радиосининг чет элларга эшиттиришлар муҳарририятида хизмат қилаётган ёш ҳиндшунос Аҳмаджон Қосимовни бу ишга жалб этди. Тўғриси, аввалига мен бироз шубҳаландим. Нашр ишларидан бехабар, бунинг устига, ҳаёт тажрибаси етарли бўлмаган ёш мутахассис бутун бошли роман таҳририни эплармикан, деган андиша дилимдан кечди. Бироқ тезда бу ҳадикларим асоссиз бўлиб чиқди. Аҳмаджон айрим кишилардан фарқли ўлароқ жудаям хушмуомала, камтар, ўзгаларни қадр эта оладиган гўзал хулқ эгаси экан. Таржимамдаги ютуқларимни алқаб, руҳимни кўтарди, таржима борасида кўп нарса билиб олаётганига иқрор бўлди ва шу билан бирга йўл қўйган камчиликларимни ҳам одоб билан таъкидлаб борди. У билдирган ҳар бир катта-кичик фикр таржима сифатини оширишгагина ёрдам берганидан мен ҳам мамнун бўлар, ҳам ҳаяжонланар эдим. Қани энди ҳар бир мутахассис ҳам нафақат ўз ишига, балки ўзгалар меҳнатига ҳам шундай ҳурмат ва эҳтиёткорлик билан ёндошса! Хуллас, биргина роман таржимаси таҳрири баҳона бўлди-ю, мен ўзим учун бирваракайига ҳам касбдош, ҳам дўст орттирдим. Меҳнат фаолиятини энг қуйи поғонадан бошлаган Аҳмаджон Республика радиоси «Осиё» бош муҳарририятининг бош муҳаррири даражасигача кўтарилди.

Ўзбек радиоси ва телевидение шинавандалари Аҳмаджон Қосимовнинг эшиттириш ва кўрсатувларига қаттиқ ўрганиб қолишган. Сўнгги пайтларда Республика радиосидан бериладиган «Зиндаги — бу муҳаббат» эшиттириши, телевидение орқали узатилаётган «Намасте, Ҳиндистон» кўрсатуви бевосита Аҳмаджоннинг ижодий кашфиётлари ҳисобланади. У нафақат ўзбек халқини ҳинд халқи, ҳинд халқини ўзбек халқи ҳаёти билан яқиндан таништиришга хизмат қилади, балки бу эшиттириш ва кўрсатувларга республикамиздаги касбдош мутахассисларни кўплаб жалб этиб, мамлакатимиз маънавий хазинасини бойитишга, ардоқлашга ва халқ орасида янада кенгроқ тадбиқ этишга ўзининг муносиб ҳиссасини қўшиб келмоқда.

Мустақиллик шарофати билан илгари ҳатто хаёл қилиш мумкин бўлмаган ишлар эндиликда одатдаги ҳолга айланмоқда. Бундай руҳий ва маънавий эркинлик Аҳмаджоннинг ҳам қулфи дилини очиб юборди. Бирон кун йўқки, ҳаво мавжларида Аҳмаджоннинг ёқимли овози сарҳадлар оша хорижий шинавандалар юрагига етиб бормасин.

Пойтахтимиздаги Ҳиндистон маданият маркази(директори профессор Қамар Райис)да, элчихоналарда, фан ва маданият даргоҳларида ўтадиган барча тадбирларда Аҳмаджон қўлида микрофон билан ҳозиру нозир: жўшқин ҳаётимиздаги бирон-бир янгилик хориждаги дўстларимиз эътиборидан четда қолмаслиги керак-да!

Жонажон Ўзбекистонимиз мустақиллигининг 9 йиллиги байрами Аҳмаджон Қосимов учун қутлуғ келди. У ҳинд ва ўзбек халқлари ўртасидаги дўстликни мустаҳкамлашдаги ҳалол хизматлари учун «Дўстлик» ордени билан тақдирланди. Биз Аҳмаджонни бу олий мукофот билан чид дилдан қутлаймиз ва ишларига янги-дан-янги ижодий муваффақиятлар тилаймиз.

Амир ФАЙЗУЛЛА

ЎЗИНГГА

Адабиёт, у қайси замонга, қайси маконга дахлдор бўлмасин, қандай воқеа-ҳодисаларни ифода этмасин, унинг асл моҳиятини Инсон, унинг ҳудуд билмас қалби эврилишлари, мукаммалликка интилиб яшайдиган руҳининг парвозлари ташкил қилади. Адабиёт инсоннинг адоғи йўқ руҳий оламини инкишоф этади. Айниқса, Шарқда кенг тарқалган, бугунги кунда муҳим тадқиқот объектига айланиб бораётган тасаввуф адабиёти ҳам айнан шу муаммони қамраб олган эди. «Тасаввуф — инсоннинг ўз-ўзига қарши исёни... Тасаввуф одамнинг орзулари билан реал ҳаёт ўртасидаги келишмовчиликлар, қарама-қаршиликларни муросага келтириш учун пайдо бўлган фандир. Чунки одам боласи пайдо бўлганидан буён унда бир-бирига зид икки ибтидо мавжуддир. Вужудимизнинг талаблари бизни ҳайвонот оламига, табиатга яқинлигимизни эслатса, маънавий баркамоллик истаги бизнинг руҳдан иборат эканимиз, илоҳиётга тааллуқлилигимиздан нишонадир. Бу икки ибтидо доимо инсон вужудида зиддиятда бўлиб келган. Ана шу қарама-қаршиликлар гирдобидаги инсон табиий эҳтиёжлар қобиғидан ёриб чиқишга интилади. «Мен инсонман», «Мен илоҳданман», «Мен руҳданман» деган фикр бот-бот унинг шуурига келиб туради». Бу сўзлар адабиётшунос олим, профессор Нажмиддин Комилов қаламига мансуб. Бундан уч-тўрт йил муқаддам китобхонлар қўлига олимнинг «Тасаввуф ёки Комил инсон ахлоқи» деб номланган китоби етиб борган эди. Юртимизда тасаввуф ҳақида яратилган энг мукаммал асарлардан дастлабкиси, деб айтиш мумкин бўлган бу китоб кўпчиликка, айниқса, «юракка суянадиган, инсоннинг қалбини эзгулик билан тўлдириш ниятида пайдо бўлган таълимот»нинг моҳиятини англашга иштиёқманд дилларга туҳфа бўлди, десак хато бўлмас. Шу китобнинг иккинчиси — «Тасаввуф. Тавҳид асрори» ҳам бугун китобхонлар қўлида.

Бу китоб аввалгисининг узвий давоми, китобхон қалбини, онгу шуурини нур-зиё билан ёритишга қодир бир манба. У Шарқнинг аллома шоирлари ижодидаги ўзига хосликларни тасаввуф таълимоти асосида тушунишга, айни дамда инсонни, унинг инсонлик моҳиятини англашга ўргатади, эзгулик оламига даъват этади.

Олимнинг ҳар бир сарлавҳа остида мужассамлашган фикрларини алоҳида асар, алоҳида олиб борилган тадқиқотларнинг самараси, деб қараш, уларни алоҳида-алоҳида ўрганиш ва шу билан бирга, бу тадқиқотларнинг барчасини умумлаштирувчи, яхлитлигини таъминловчи тасаввуф таълимоти ҳақида ҳам анча кенг билим олиш мумкин.

«Тавҳид асрори» деб умумий номланган туркум мақолаларида олим Фаридиддин Атторнинг ҳаёт йўлини, унинг ижодини тадқиқ қилади. Китобхонга шоирнинг афсона ва ривоятларга йўғрилган ҳаёти, асарлари ҳақида маълумот бериш билан бирга, тавҳид илмининг нозик жиҳатларига тўхтаб ўтади. Ўзбек китобхонига Фаридиддин Аттор Алишер Навоийнинг «Лисон ут-тайр» асари орқали таниш. Икки юз эллик минг байтга яқин адабий меросни яратишга улгурган Фаридиддин Аттор «Мантиқ ут-тайр» асаридан ташқари, «Илоҳийнома», «Асрорнома», «Мусибатнома», «Ҳайдарнома», «Мазҳар ул-ажойиб», «Жавҳар уз-зот», «Ҳайлож», «Мухторнома», «Хусравнома», «Шарҳ ул-қалб», «Булбулнома», «Уштурнома», «Тазкират ул-авлиё» каби асарларини яратган, ғазал ва қасидалардан катта девон тузган. Ушбу асарлар Нажмиддин Комиловга тасаввуф таълимотидаги тавҳиднинг маъносини, касрат ва ваҳдат масаласини, жузв ва кулл фалсафаси сингари масалаларни тушунтиришда муҳим манба бўлиб хизмат қилади. Бундан бир неча йил муқаддам Атторнинг «Илоҳийнома» асарини насрий йўл билан ўзбек тилига таржима қилиб китобхонларга тақдим этган олим: Илоҳиётни ўрганиш, бу — аслида инсонни ўрганишдир, деган эди. Ушбу «Тавҳид асрори» китоби ҳам аслида инсонни ўрганиш сиру асроридан воқиф қилади. Олим Аттор мисраларини шарҳлар экан, «Дунё — қудуқ» деган мақоласида шундай дейди: «Инсон то ўзлигини ва ўз илоҳини танимаса, у чин инсон эмас. Ўзлигини танимаган киши қурт-қумурсқа, паррандаю даррандадай гап: туғилади, ейди, кўпаяди ва ўлади. Инсон эса, бу дунёнинг қудуғидан қутулиши, оламни кучиши даркор. Бунга илоҳий маърифатни эгаллаш, ҳикмат ва билим орқали эришилади. Илоҳий маъ-

ШАРҚНИНГ ДАҲО МУСАВВИРИ

Беҳзод таваллудининг 545 йиллиги

Мен учун кутилмаган янгилик ҳамиша Шарқдан келади.

Анри МАТИСС

БЕҲЗОД ВА МАТИСС

XIX аср охири ва XX аср бошида дунё тасвирий санъатида бўлиб ўтган инқилобий ўзгаришларни тасаввур қилмай туриб, тасвирий санъат табиатини идрок этиш ҳақида фикр юритиб бўлмайди. Янги ифодавий усуллар асл тасвирий санъат хусусиятларидагина дунёга ўзгача кўз билан қараш, табиатдан пластика қидириш кабилар Шарқ санъатининг таъсири остида бўлганлиги шубҳасиз.

XX асрнинг буюк рассомларидан Анри Матисснинг: «Мен учун кутилмаган янгилик ҳамиша Шарқдан келади», — деган сўзлари ушбу фикрни тасдиқлайди, албатта. Даҳо санъаткорлардан бири, абстракционизм санъатининг «отаси» В. Кандинский Мюнхен шаҳрида 1903-1910 йилларда намойиш этилган «Мусулмон санъати» кўргазмасидан кучли таъсирланиб, қуйидаги қалб сўзларини ифодалайди: «Шарқ миниатюралари... Улардаги инсон қўли билан яратилганлигига ишонмайсан киши! Назаримда, рўё каби осмондан тушган хилқат олдида тургандекман... Ақлни оздирар қадар соддалик бор уларда. Мураккаблик деярли ҳайратланарли, нозиклик — табъи нозик халқ орзу қилгандек, нафисдир...».

Маълумки, Ғарб дунёси Шарқ санъати билан ҳамма вақт қизиқиб келган. Ўтган аср Европа рангтасвирининг романтик оқими вакилларидан бўлмиш Делакруа, Жерико ва Давид шарқона экзотикага бой мавзуларга қизиқадилар ва бу иштиёқ уларнинг пластика соҳасидаги тушунчаларига, нуқтаи назарларига ҳам ижобий ўзгаришлар киритади.

Таниқли голланд рассоми Рембрантнинг Шарққа бўлган қизиқиши ва муносабатини унинг асарлари орқали идрок этиш мумкин. Рассом Шарқ мусаввирларидан(мўъжаз рангтасвир, миниатюра) нусха олиб, тасвир санъатини ўрганганлиги бизга маълум. Шарққа қизиқиш асносида у шарқона антиқа буюмларни(қурол-аслаҳа, матолар, идишлар) кўплаб тўплаган.

XVIII-XIX асрларга келиб Шарқ маданияти билан танишув натижаси ўлароқ Европада интеъерларни безаш, истироҳат боғлар меъморчилигида ўзига хос манзарали (декоратив) услуб пайдо бўлди. Француз импрессионистлари, постимпрессионистлари ва фовистлари япон санъатидан (Хскусаи, Утамар) тортиб, бизнинг мусаввара ва халқ амалий санъати намуналарини ғоят берилиб ўрганганликлари бизга маълум. А. Матисс эса Камолиддин Беҳзодни ўзига пиру устоз, деб билган.

Юқорида тилга олинган рассомлар, жумладан, Гоген, Ван Гогнинг илк ижодлари эски Голланд мактаби анъаналарига кўра давом этган бўлса-да, асримизнинг бошларида намойиш этилган икки мусулмон санъати кўргазмаси ушбу мактаб вакилларига ўзининг амалий таъсирини ўтказмасдан қўймади.

Аср бошида таниқли мусаввир Матисс ижодида кескин ўзгариш рўй берди. Камолиддин Беҳзоднинг мусаввирий чизгиларга бой мусавваралардан кўргазмада намойиш этилган Камолиддин Беҳзоднинг қилқаламига мансуб «Шайбонийхон сурати»нинг асл нусхаси катта ҳисса қўшди. Гўзалликка ташналик, яхлитликка эришиш, инсон руҳининг тўкислигига интилиш бир вақтлар йироқ ҳисобланган Шарқни Европага яқинлаштирди.

Матисс ва бошқа француз рассомлари яқин-яқинларда уч ўлчамли фазовий ифода тузилмаларидан иборат расмлар чизиб, Беҳзод ижоди билан яқиндан танишиб, жуда теран, XX аср учун оламшумул бўлган топилмалар ихтиро этишди ва ўзларининг илгариги услубларидан воз кечишади.

Матисснинг қаламчизги асарларида ҳам Шарқ анъаналари маълум даражада сезилади. Хусусан, Беҳзодга мансуб Ҳусайн Бойқаро қаламчизги суратининг мусиқавий нақшинкор безакни яратади. Нақшинкор чизгилар мусиқавийлик касб этиб, ўзига хос аниқлик, шу билан биргаликда шартлилик ва лўндалик мавжуд бўлиб, ташқи кўринишдаги енгиллик рассом томонидан оғир меҳнат ила топилган. Айтиш мумкинки, бу қоғоз текислигини ташкил қилиш борасидаги катта композицион идрок маҳсулидир.

Матисс санъати натурализмдан йироқ. Мен кўп рассом ва талабаларнинг қарата: «Матисснинг бадиий кучи нимада?» деган саволимга деярли бир хил: «Ижодининг рангдорлигида, колоритида», деб жавоб беришади. Менинг назаримда, бу мутлақо нотўғри. Матисс биринчи навбатда текислик меъмори ва бастакоридир. Унинг асарларида шакл ўйини, текисликнинг шакл ила пухта ташкил қилиниши, яъни(мато, қоғоз, девор) расм тузилмасини, архитектоникасини топиш — бирламчи вазифадир. Фараз қилайлик, матода композицион ечим аниқланмай, фақат чиройли шаклсиз ранглар муносабати топилган билан ўша рангларни шакллар устидан юритилмасин, бари бир, асар хомлигича қолаверади. Шунинг учун ҳам Матисснинг қаламчизгилари кучли томони — бу шаклнинг яхлит композициясининг мукаммаллигидир. Шунинг учун ҳам рассомнинг ушбу асарлари эътиборига, менимча, барча нарса умумий моҳиятга боғлиқ. Шунинг учун энг аввал бошданоқ умуман тасаввур этишга интилиш лозим. Агар тасвирда барча нарса тартибга тушган; аниқ бўлса, демак, у композиция етуклик ҳисобланади.

Матисс ўз қаламчизги ва рангин пластик услубига ҳам кўп нарса олди. У буюк мусаввирларимиз каби жонли табиатдан узоқлашган ҳолда ўзига хос табиий шартлилик санъатига эргашиб, яна табиатга яқинлашгандай бўлди. Энг муҳими, унинг ифодавий услубида мусаввараларга хос шоирона гўзал чизгилар ила натурага бўлган муносабат такрорланмас, ўзига хос йўсинда ифода этилади. Таниқли адиб Дидро Матисснинг ушбу ижодий ҳолатини назарда тутгандай шундай деган эди: «Мен табъи нозик бир рассомни биламан, у ўз асарининг дастлабки чизиқларини туширишдан аввал тиз чўкиб: «Эй, Худо, мени натурадан қутқар!» — дер экан.

Шарқ нафис санъатидан таъсирланган Матисс дастгоҳли рангтасвирда ўзига хос икки ўлчамли шаклий дунё ихтиро этади, рангда эса рассомнинг палитраси тозаланиб, ёрқинлашади.

Ушбу хусусият Ван Гог, Гоген ва бошқа рассомларда ҳам кузатамиз. Ван Гогни Голланд даври расмларида(«Картошкахўрлар»), кулранг, қуюқ ранглар урғу берилган.

Зикр этганимиз «Мусулмон санъати» кўргазмаларига бутун Европа давлатларидан рассомлар ташриф буюриб, катта ҳаяжон ила ватанларига қайтган эканлар, буюк француз мусаввирлари каби ўз амалиётида ёруғликка, мусиқавийликка, рангдорликка урғу берган ҳолда дастгоҳли рангтасвирда шакл ва фазовий ўлчамлар хусусида катта ўзгаришлар қилишлари аниқ эди.

Европа рангтасвир санъатида портрет жанри илмига Европа санъатида XIX-XX асрлар янги ифодавий услуб, янги шакллар топиш йиллари бўлди. Янги ифодавий услуб ярата бориб ва «тақлид» санъати ўрнига «тасаввур» санъатини ривожлантириб, кўп рассомлар Шарқнинг сирли ва сеҳрли мероси назар солдилар.

Буюк мусаввир Камолиддин Беҳзод оламшумул ижодий изланишларга учраган XX аср санъатига катта инқилобий таъсир этди. Айтиш керакки, ушбу назарий ва амалий ўзгаришлар ўша даврнинг рангтасвир усталари Модильяни, Брак, Пикассо, Дерен, Вламинк каби рассомлар ижодида кескин бурилиш ясади.

Шарқ тасвирий санъатидан ўрганиш жараёни аср боши рус тасвирий санъатида ҳам ўзининг меваларини бера бошлади. Сарьян, Петров-Водкин, Шевченко, Кузнецов, Лансере, Куприн, Лентулов, Фаворский, Уральцева, Фальк ижодига бир томондан французларнинг таъсири бўлса, иккинчи томондан маънодаги Шарқ маданиятининг таъсир қилгани шубҳасиздир.

Инқилобий ўзгаришларни кучини биринчилар қаторида XX асрнинг энг машҳур ислоҳотчи мусаввирларидан бўлмиш Анри Матисс сезди. Хусусан, «Рассом устахонаси» (1911), «Қизил балиқлар» (1911), «Марокашлик қиз» (1912) каби асарлар мисолида Матисс мумтоз Европа рангтасвир анъаналаридан чекиниб, Беҳзод ва Шарқ санъати таъсири остида ўзига хос уйғун услубни яратади.

ХАТИНИНГ ХУШНАМОЛИГИДАН КЎЗЛАР ҚАМАШСА, ДИЛ УНИНГ МАЪНОСИГА ЕТИШДАН ОЖИЗДИР. МАЪНОСИ ВА ХУШСУРАТЛАРИ КЎЗЛАР ҚАРОҒИГА НУР БАХШ ЭТАДИ.

ХОНДАМИР

Матисс санъати нақшинкор безак санъатидир. Тасвирий санъатнинг қайси турида у ижод қилмасин(китоб қаламчизгиси, рангтасвир), маҳобатли санъат, дастгоҳли қаламчизги, ҳайкалтарошлик, барча-барчасида у безатувчи рассом сифатида ушбу хусусиятни мусулмон дунёси санъатининг ёрқин, манзаралари негизларидан, фалсафасидан туяди.

Ниццадаги Матисс музейининг экспозицияси асосан рассом қаламчизгиси ҳамда у ижодий жараёнда фойдаланган, илҳомланган Шарқдан келтирилган ашёлардан иборат. Булар Шарқ амалий санъати намуналари — сўзаналар, гилам ва идишлар, нақшинкор панжаралар бўлиб, рассом ижодхонасига файз бағишлаб турибди. Мусаввир учун улар илҳом манбаи бўлиб хизмат қилган.

Дунёни бола кўзи билан идрок этиш, табиатнинг ёрқин, манзарали ҳолатини кучайтириб, бор кучи ила ифодалаш — Матисс дунёқарашининг негизини ташкил этади. «Рассом барча нарсаларга уларни биринчи кўраётгандек боқиши зарур. У бир умр борлиққа бола кўзи билан қарашга ўрганмоғи керак, бундай идрокни йўқотиш рассом учун бутун аслиятни, шахсий идрокни йўқотишдек гапдир», — дейди Матисс.

Қоралама қаламчизги — энг улуғ тасвирий санъат омилларидандир. Қоралама қаламчизгиларни мусиқадаги хиргойига ўхшатгим келади. Сезсангиз агар, баъзи бир пайтларда хиргойи шакли бутун бошли мусиқа асаридан таъсирлироқ бўлади. Хиргойи энг қисқа йўл орқали ғуборни бутун вужуддан фориғ этади, бундан киши руҳи енгил тортади. Шу хусусда Матисснинг бир гапи бор. «Тасвир воситалари қанчалик чекланган бўлса, ҳиссиёт шунчалик қалқиб чиқиши лозим. Менинг қаламчизгим чекланган воситалар орқали чизилган тасвирдан иборат... Ҳиссий ҳаққониятга эришиш учун қаламтасвирни ашёвий ҳаққониятдан қутқариш керак».

Аср санъатига ҳаққиқий инқилобий жараённи кирита олган, бир неча асрлар давомида тасвирий санъатда ташкил топган гўзаллик тушунчасини ҳам давом эттириб, ҳам ўзгартира олган ва ана шу санъат асосида янги мезонлар тушунчасини тасдиқлай олган ва асримизга ўзгача нигоҳ инъом эта олган Анри Матисснинг изланишларига илҳом бағишлаган омиллардан яна бири Шарқ ва унинг даҳо фарзанди Камолиддин Беҳзод эди.

Алишер МИРЗАЕВ,
академик, Ўзбекистон халқ рассоми

РАНГЛАР ФАЛСАФАСИ

НЎШИРАВОН ВА БИР ТУП НАРГИС

Шарқ маданиятининг буюк намояндаси Камолиддин Беҳзод Ҳирот шаҳрида ўз даврининг улуғ алломалари Навоий, Жомий ва тарихчи Хондамир билан бирга яшаб ижод қилди.

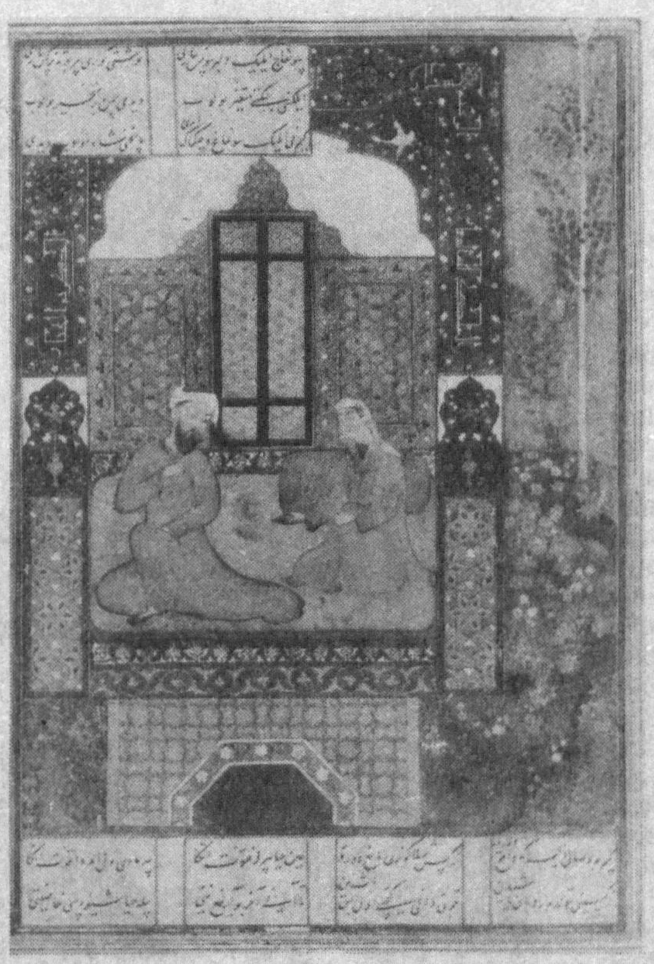

Камолиддин Беҳзод. «Нўширавон малика билан саройда»

Беҳзод туғилган йили ҳақида турлича фикрлар мавжуд. Афғон тарихчиси Али Аҳмад Наимий Беҳзодни 1440 йили туғилган, деб ёзади. Теҳрондаги Гулистон саройи кутубхонасида сақланаётган «Мураққаи Гулшан» китобида Беҳзоднинг «Икки туянинг олишуви» номли миниатюраси берилган. Унда мусаввирнинг ёши 70 да деб ёзилган. Сурат 1525 йили, Беҳзод Табриздалик вақтида ишланган. Бу далилга асосланиб, Беҳзод 1455 йили Ҳиротда дунёга келган, дея оламиз.

Ота-онасидан эрта жудо бўлган Беҳзодни замонасининг машҳур мусаввири Мирак Наққош ўз тарбиясига олади. Мирак Наққош бу пайтда Ҳусайн Бойқаро кутубхонаси китобдори эди. Беҳзоднинг истеъдодидан хабар топган Алишер Навоий уни ҳам моддий, ҳам маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватлайди. Атоқли ўзбек ёзувчиси Ойбек бу ҳақда шундай ёзган эди: «Унинг (Беҳзоднинг) асарлари Оврупо, Осиё, Африка кутубхоналарининг гавҳарларини ташкил этади. Расм санъатидан яхши хабардор бўлган, уни чуқур севган, нозиктабъ ва завқли, бениҳоя маълумотли шоир Навоий Беҳзоднинг азамат талантини очган ва гуллатган».

Беҳзод Ҳирот миниатюра мактабининг юксалишига улкан ҳиссасини қўшди. Унинг истеъдодига шоҳлар ҳам тан бердилар. Шоҳ Исмоил уни ўз пойтахти Табризга олиб кетади ва унга катта марҳаматлар кўрсатади. Шоҳ Исмоил Беҳзодни китобдор — мамлакатдаги хаттот, наққош, саҳҳоф ва мусаввирлар бошлиғи этиб тайинлайди. Турк тарихчиси Мустафо Олийнинг ёзишича, Шоҳ Исмоил 1514 йили турк султони Салимга(1515-1520) қарши жангга отланаркан: «Агар жангда ҳалок бўлсам, мамлакат талон-тарож бўлса ҳам... устоз Беҳзоднинг Салим қўлига тушишини истамайман», деган ва уни шогирдлари билан ҳолироқ ғорга яширишни буюрган.

Камолиддин Беҳзод зийнатлаган миниатюрали нодир қўлёзмалари турли мамлакат қўлёзма фондлари ва кутубхоналарида сақланади. Булар Низомий Ганжавий, Алишер Навоий, Абдураҳмон Жомий каби Шарқнинг аллома шоирлари достонларига, девонларига, лирик асарлари ва ғазалларига ишланган мўъжаз расмлардир.

Беҳзод ўз даврида шу қадар шуҳрат топганки, унинг овозаси Ғарбу Шарққа ёйилган. Уни улуғлаб Монийга тенглаштирганлар. Ф.Р. Мартин мусаввирни шундай таърифлайди: «Беҳзоднинг овруполик рассомлар сингари студияси бўлмаган. Унинг иш жойи оддий ҳужра бўлиб, деворлари моҳир Шарқ хаттотлари томонидан суралар билан безатилган эди. Шундай муҳитда Беҳзод яшар, нозик мўйқалам билан ижод қиларди. Мўйқаламни илгари ҳам, кейин ҳам ҳеч ким Беҳзодчалик ишлатишга муваффақ бўлмаган».

НОЗИК МЎЙҚАЛАМНИ ИЛГАРИ ҲАМ, КЕЙИН ҲАМ ҲЕЧ БИР МУСАВВИР БЕҲЗОДЧАЛИК ИШЛАТИШГА МУВАФФАҚ БЎЛОЛМАГАН, ИШЛАТОЛМАЙДИ ҲАМ.

Ф.МАРТИН,
швед санъатшуноси

Англиядаги Оксфорд дорилфунунининг Бодлеян кутубхонасида сақланаётган тўрт жилддан иборат Алишер Навоийнинг «Хамса» қўлёзмаси Беҳзод миниатюралари билан зийнатланган. Бу миниатюралар Навоийнинг «Ҳайрат ул-аброр», «Фарҳод ва Ширин», «Сабъаи сайёр», «Садди Искандарий» достонларига ишланган. «Хамса»га кирган яна бир достон — «Лайли ва Мажнун» эса Мончестрда Жон Риланд кутубхонасида сақланмоқда.

«Ҳайрат ул-аброр» достони қўлёзмасидаги «Нўширавон малика билан саройда» миниатюраси мавзуи муҳимлиги, нақшларининг нафислиги, кишилар қиёфасининг тасвири билан диққатга сазовордир. Ҳашаматли айвонда Нўширавон севгилиси билан суҳбатлашмоқда. Суҳбат чоғида беҳосдан Шаҳзоданинг қўли қизга тегиб кетаркан, унинг нигоҳи бир туп наргисга тушади. Шаҳзода бу хатти-ҳаракати учун гулдан уялиб, ўзини гуноҳкор сезади... Расмда шоир томонидан илгари сурилган олижаноб фазилатлар нафис образлар талқинида ёритилган.

Парижнинг Винздор саройи кутубхонасида «Хамса»нинг улуғ шоир ҳаёт вақтида кўчирилган қўлёзмаси сақланмоқда. Қўлёзма 1492 йили Ҳиротда Султон Али Машҳадий томонидан кўчирилган. Бу қўлёзмада ҳам Навоийнинг «Ҳайрат ул-аброр» достонига тўртта миниатюра ишланган. Қўлимизда шу миниатюралардан фақат биттаси мавжуд. Бу «Шоҳнинг имом билан ҳаммомдаги суҳбати» номли миниатюрадир. Унда Султон Муҳаммад Хоразмшоҳнинг имом Фахр Розий билан ҳаммомда учрашиб, суҳбат қураётган вақти тасвирланган.

Миниатюра жадвалига ёзилган байтлар мазмуни қуйидагича. Шоҳ: «Сен илминг билан юртни баҳраманд қилмоқдасан, қиёмат қойим бўлганда кишиларнинг ҳоллари не кечишини менга айтиб бер-чи», деб имомдан сўрабди. Фахр Розий: «Қиёмат қойим бўлганида шоҳу гадо ҳам ҳозиргидек ҳолатда, яъни ҳаммомдагидек қолади. Илм аҳлининг бойлиги доимо ўзи билан, уни ечиб ёки ташлаб кетиб бўлмайди», деган жавобни беради. Бу билан рассом илм-маърифат, ақл-идрок ҳар қандай хазинадан устундир, деган ҳикматни илгари суради.

Беҳзоднинг «Сабъаи сайёр» достонига ишланган миниатюраларидан бири «Моний Баҳромга Диломнинг суратини кўрсатмоқда», деб номланади. Кўм-кўк чинор дарахти, тепаликда эса жуфти сўйилиб, кабоб бўлаётганидан нола чекаётган кийик ҳолати тасвирланган. Мовий осмонда пағa-пағa булутлар сузиб юрибди. Турли-туман рангларнинг бир-бирига уйғунлиги ўзига хос жозиба касб этган. Бу каби тасвирлар ўзининг ҳаётий мазмуни, гўзаллиги, мафтункорлиги, воқеаларнинг таъсирчан ва ҳаққонийлиги билан кишида эстетик завқ уйғотади.

Шарофат ҚАМБАРОВА,
санъатшунослик фанлари номзоди, доцент

СУЯНИБ ЯША!

Ўзбек мумтоз адабиёти

рифат эса кўнгил жомида...». Демак, инсондаги нафсоний жиҳатларнинг ҳаммаси қудуққа қиёсланмоқда. Чиндан, қудуқнинг ичидаги тириклик ҳар қандай маъно-мазмундан ташқарида. Шунинг учун ҳам инсон нафс домидан қутулиш учун курашишга шошилиши, ўзлигини англаш йўлига ўтиши лозимки, бу унинг охир-оқибатда илоҳий моҳиятни англай бошлашига олиб келади. Шу ўринда ҳазрат Алишер Навоийнинг Жалолиддин Румий ҳақидаги ушбу қайдлари ёдга тушади: «Шайх Рукниддин Алоуддавла дептурки, манга анинг бу сўзи бағоят хуш келибтур. Алар ходимдан сўрсалар эрдики, уйда ҳеч нима борму? Алар деса эрдики, йўқтур, мунбасит бўлуб(шодланиб) шукур қилурлар эрди ва дерлар эрдики, бу кун бизнинг уй пайғамбар уйига ўхшар ва деса эрдики, матбаҳ(ошхона) муҳайёдур, мунқалиб бўлуб(ўзгариб) дер эрдики, бу уйдин бу кун фиръавн уйи иси келадур». Бу, албатта, йўқсилликни тарғиб этиб айтилаётган фикрлар эмас. Бу нафсини жиловлашга ўрганган, нафси устидан аллақачон ғалаба қилиб улгурган, руҳи илоҳий олам билан туташ инсоннинг юпанчларидир.

Руҳ ва нафс ўртасидаги кураш барча сўфий алломалар сингари буюк ҳикмат соҳиби Жалолиддин Румий қарашларининг ҳам асосини ташкил этган. «Нафсга зулм қилиш лозим, — дейди Румий, — агар нафсга зулм қилинмаса, руҳга шафқат бўлмайди». Бу фикрларни Нажмиддин Комилов шундай давом эттиради: «...руҳ албатта ғалаба қилади, гарчи унга вақтинча зулм қилинса ҳам. Зеро, инсон қудрати руҳдандир. Модомики, инсонийлик даражалари руҳнинг тараққиёти даражалари билан белгиланар экан, демак, руҳий-маънавий юксаклик зулму шафқатсизлик, нодонлик, пасттабиатлилик устидан ғалаба қилиши аниқ...».

Бугунги ўзбек хонадонига «Маънавии маснавий», «Ичиндаги ичинда» каби асарлари билан кириб бораётган Мавлоно Жалолиддин Румий инсонга Илоҳни таниш орқали ўзини англаш йўлларини тушунтириб беради. Расмиятчи, ақидапараст, мазҳабпараст, зоҳирбин кишиларни танқид қилар экан, уларни нодонлар, деб баҳолайди. Инсон ташқи кўринишга, турли расм-русумларга эмас, балки қалбига назар ташламоғи, уни энг тоза масканга айлантирмоғи лозим. Шарқ шоирлари кўнгилни ойнага, Оллоҳ жилваси зуҳур этадиган масканга қиёслайдилар. Ойна қанча тоза, соф бўлса, унда жилваланаётган сурат ҳам тиниқ бўлади. Демак, кўнгилни софлаш илоҳий моҳиятга етишишни яқинлаштиради. Бироқ бундай софликка эришиш инсондан(соликдан) жуда катта руҳий-амалий йўлни босиб ўтишни талаб қилишини олим Румий фаолияти, асарлари, дунёқараши ва фалсафасини тадқиқ этган бир неча мақолаларида тушунтириб беради.

Шарқ адабиётида, умуман, жаҳон адабиётида файласуф шоир сифатида шуҳрат топган Мирзо Бедил ҳақидаги қайдларида ҳам олим инсонликдан илоҳийлик сари борадиган йўлни шоирнинг ўзига хос мураккаб ва жозибали бадиий олами воситасида тушунтирар экан, Бедил ижодини «Инсоннома» деб баҳолайди. Инсон Илоҳни таниши учун аввал ўзини таниши, ўзининг улуғворлигини англаши, бунинг учун эса, дунё ҳою-ҳавасларидан кўнгил узиши, илму ирфонга берилиши лозимлигини таъкидлаган шоир ушбу байтларни битган эди:

Ту ҳақ межуйию аз хеш ғофил,
Зиҳи бетухмию уммед ҳосил,
Мабош аз жустижуйи хеш навмид
Ҳамин нур аст раҳбар то ба хуршид.

(Мазмуни: Сен ҳақни излайсан, аммо ўзингдан бехабарсан, Уруғни кўрмайсан, ҳосилдан умидворсан. Ўз-ўзингни излашда умидсиз бўлма, қуёшгача шу нур сенинг раҳбарингдир.)

Айнан мана шу ва шунга ўхшаш байтларни талқин қилар экан, олим бизга жисмимиз ерда бўлса-да, дунё ташвишлари ичра саргардон юрсак-да, руҳан жуда баланд маъволарга туташиб кетганимизни, унга етишиш фақат ўзимизга боғлиқ эканлигини, биз аслида илоҳий хилқат эканлигимизни уқтиради, борлиғимизда бизни оловлантирадиган бир куч мавжудлигини тушунтиради. Шу билан бирга, Бедилдек шоир ижоди билан танишишга ундайди, ҳар бир китобхонни Бедилни тушуна олиш имконига эга эканлигига ишонтира олади.

Тасаввуф ғоялари ҳар бир шоир ижодида ўзига хос шаклда намоён бўлади. Бир шоир Оллоҳга бўлган ишқини рамзу тимсолларга ўрамасдан ошкор этса, бошқаси айнан шу мажозий рамзу тимсоллар орқали ўз изтиробларини, илоҳий муҳаббатини ёниб куйлайди. Шу маънода Машраб шеърияти ҳам эътиборлидир. Машраб — «илоҳий ишқнинг масту девонаси, мажнун шоир». Дунёни ҳеч кимга ўхшамайдиган бир тарзда идрок этган Машраб шеъриятининг илдизлари бир томондан, Иброҳим Адҳам, Мансури Ҳалложнинг қарашларига бориб уланса, иккинчи томондан, замону маконга сиғмас руҳнинг самоларига бориб туташади. Машраб шеъриятининг шу кунгача турлича талқин қилиниб келиши эса, шоир фалсафасининг моҳиятини тўғри англаб етолмаслиқдандир. Машраб — исёнкор шоир. «Замон ва замин дардини ўзида сиғдирган Бобораҳим Машраб халқ ичида юриб, ҳақсизлик ва жаҳолатга қарши исён қилди. Аммо унинг исёни, олимларимиз ёзиб келганидай, феодал тузумга ёхуд дин ва худога қарши исён эмас, балки, аксинча, динни шайтоний нафсга қурбон қилган, мунофиқ ва порахўр, тамагир кишилар, уларнинг ҳамтовоқлари бўлган ўзга «аҳли бадкирдор»га қарши исён эди. Агар тасаввуфий нуқтаи назардан янада чуқурроқ олиб қарайдиган бўлсак, бу дунёнинг ўзига, барча нокасликлар, ишқсизлигу илоҳсизликлар жамулжамига қарши норозилик исёнидир». Келтириб ўтганимиз ушбу фикр китобдаги «Камоли нури раҳматман(Машраб жазбаси)» мақоласида ифода этилган. Шеър — инсон руҳий оламининг ифодаси. Сўфиёна шеър ҳам солик қалбида кечаётган талотумларни — ёниш-ўртанишларни, гоҳ бетоқат, гоҳ сокинлик билан кечаётган қалб ўзгаришларини изҳор қилади... «Инсон тийнати ва тақдирига хос зиддиятли фожиани англаб етган Машраб» шеъриятининг моҳиятини тушунтирар экан, олим аввало Машраб ижодида тавҳиднинг ўрнини кашф этади. Тасаввуф йўлига кирган соликнинг «талвин» ва «тамкин» ҳолатлари билан боғлиқ жиҳатларини, аниқроғи, Машрабнинг орифона шеъриятига хос ҳали ечилмаган муаммоларни ҳал қилиб беришга эришади. «Талвин»(«талаввун») — хилма-хиллик, солик кайфиятининг барқарор бўлмаган, ҳали кўнглидан шубҳа батамом кўтарилмаган пайти; «тамкин» эса, аксинча, руҳнинг барқарорлик даражасига эришиши, ҳузур-ҳаловат оламига етишишидир.

Машраб шеърларининг асосий қисмини бир қарашда соликнинг талаввун давридаги ҳолати ифодаланган шеърлар ташкил этадигандек туюлади. Бироқ шоирнинг ўзи бир ўринда:

Вақти талаввундин ўтибман
муждаи тамкин манам, —

деган эди. Шоирнинг «сиғмамдур», «сиғмадим» радифли ғазаллари ҳам илоҳий ишқ туфайли илоҳий сифатларни эгаллаган Машраб лирик қаҳрамонининг «тамкин» ҳолати ифодасидир. Машраб шеъриятини ўрганишда муҳим очқич бўлиб хизмат қилиши мумкин бўлган бу мақолада олим китобхонга фақат илм-маърифат бермайди, балки инсонни ўзини излашга, англашга ва, албатта, илоҳиётни таниб бораётган инсонга ўзига суяниб яшашдек саодатни топишига йўл кўрсатади.

Китобга Алишер Навоий ижоди, унинг замондошлари ҳақидаги тадқиқотлар янада файз бағишлайди. Баъзи олимларимиз томонидан шарҳланган, бироқ ҳали охиригача тушуниб етмаганимиз Навоийнинг машҳур «Қаро кўзум» ғазалини олим классик шарҳ усулида, яъни байтма-байт, мисрама-мисра, ҳаттоки сўзма-сўз тушунтирар экан, шундай дейди: «...ушбу ғазалда ошиқнинг етуклик ва камолот тимсоли — комил инсонга муҳаббати ифодаланади...». Ғазални шарҳлашда комил инсон тимсоли Навоийнинг бошқа бадиий тимсоллари орқали тушунтирилар экан, шоир дунёқараши, фалсафаси, образлари оламининг моҳияти зоҳирий ва ботиний мазмунлар уйғунлигида талқин этилади. Китобхон Навоий ғазаллари бағрига, унинг ададсиз тимсоллари оламига кириб бора бошлайди. Матбуотимизда кейинги пайтлари учраб турадиган бундай шарҳлаш усули адабиётшунослигимизда бир анъанага айланиб борса, эҳтимол, классик шеъриятимиз билан бугунги китобхон ўртасидаги тўсиқлар барҳам топар.

Тасаввуф таълимоти комил инсон тарбияси билан чамбарчас боғлиқдир. Бугунги китобхонга Алишер Навоийнинг ўз бадиий асарларида яратган комил инсонлар тимсоллари таниш. Улар ғазаллардаги комил ошиқ, достонлардаги Мажнун, Фарҳод, Искандар... Бироқ Навоий фақат орзуидаги комил инсон тимсолини — идеалини яратиш билан чекланиб қолмади, балки ҳаётида учратган бундай инсонларнинг ибратли ҳаёти ҳақида ҳам асарлар битди, уларни улуғлаб таъриф-тавсиф этди, ўзгаларга ўрнак қилиб кўрсатди. Абдураҳмон Жомий, Саййид Ҳасан Ардашер, Паҳлавон Муҳаммад ана шундай инсонлардан эди. Китобда ҳам муаллиф шоир ижодининг навоийшунослигимизда кам ўрганилган мана шу жиҳатига эътибор беради. Маълумки, Алишер Навоий замондошлари — дўстлари ва раҳнамолари Абдураҳмон Жомий, Саййид Ҳасан Ардашер ва Паҳлавон Муҳаммадга бағишлаб туманоқиб жанридаги асарларини битиб, китобхонларни улар ҳаётининг жуда кўп ибратли томонлари билан таништирган эди. Дунёнинг, умрнинг моҳиятини эрта англаб улгурган, унинг ҳою-ҳавасларига, ўткинчи қувончу ташвишларига эътиборсиз бўлган, юрагига суяниб яшашга ўрганган бу хоксор инсонлар Навоий қаршисида турган комил инсонлар эди. Жумладан, «касби сипоҳий бўлган оддий бир инсон, умрининг охирида дарвешлик хирқасини кийиб хонақоҳда ўтирган» хоксор одам Навоий учун замонасининг буюк зотларидан эди. Нажмиддин Комилов «Саййид Ҳасан Ардашер — комил инсонми?» деб номланган тадқиқотида Навоий ва Саййид Ҳасан Ардашер ўртасидаги муносабатни, Саййид Ҳасан Ардашернинг турмуш тарзини ва, албатта, улар яшаган давр ижтимоий-сиёсий, маданий ҳаёти ҳақида фикр юритар экан, бошқа ўринлардаги каби, китобхонни инсонни ўрганиш сирларидан хабардор этгандек бўлади, содда ва камтарона яшаш фожиа ёки ожизлик эмас, балки дунёни билишга, юракни англашга бошлайдиган энг тўғри йўл эканлигини жуда ибратли мисоллар ёрдамида кўрсатиб беради, инсон аслидан илоҳий хилқат экан, шунга яраша умр ўтказмоғи, ўз умрини эзгуликка бағишлаб яшамоғи лозимлигини таъкидлайди.

Китобда, шунингдек, «Девони ҳикмат» соҳиби Аҳмад Яссавий, «тариқат куброси» Нажмиддин Кубро ҳақидаги тадқиқотлар орқали ҳам китобхон катта маърифий билим олади.

...Дунёдаги ҳамма яхши китоблар битта жиҳати — улардаги дарду изтиробнинг ўзгалар дард-изтиробига айланиб кетиши билан бир-бирига ўхшаб кетади. Ана шундай яхши китоблар қаторига киритиш мумкин бўлган «Тавҳид асрори»ни бир бор ўқигач, яна қайтиб ўқишга эҳтиёж сезасиз. Мухтасар айтганда, бу китоб кишининг «қалб кўзини очишга, дунё ғафлати босган дийдаларни бедор этишга» кўмаклашади ва, энг муҳими, инсонни ўзига суяниб яшашга ўргатади.

Каромат МУЛЛАХЎЖАЕВА,
Низомий номидаги ТДПУ ўзбек классик адабиёти кафедраси ўқитувчиси

Учрашув

Гавҳар РАҲИМОВА:

«МУҲИДДИН ҚОРИДАН ЭЗГУ ИШЛАР ҚОЛДИ...»

Тамарахоним уй-музейи раҳбари, Ўзбекистон халқ артисти Гавҳархоним Раҳимова ҳузурига борар эканман, кимсан ўзбек санъатида беҳисл довруқ қозонган, уни хорижий элларда ҳам намойиш этиб, юртимиз маънавияти тараққиётига таъсир кўрсата олган инсон ҳақида ўй сурардим. Боз устига, опа билан Ватанимизнинг буюк фарзанди Муҳиддин Қориёқубов ҳақида гаплашишим керак эди.

— Болам, мен қариб қолдим, омонатман. Хотираларим ёзилиб қолса, дегандим. — Опанинг биринчи ўтинчи шу бўлди. Бу гап менинг масъулиятимни янада ошириб юборди. Худди шундай гапни таҳририятдагилар ҳам айтишганди. Лекин бу калимани опанинг ўз оғизларидан эшитиш мени ҳаяжонга солди. Ўзимча опага таскин берган бўлдим:

— Опа, ҳаммамиз омонатмиз. Ким — олдин, ким — кейин дегандай...

— Тўғри, болам, — деди Гавҳар опа. — Ўлим ҳақ. Бироқ кексалар олдин кетгани яхши. Устозим, раҳматли Муҳиддин Қориёқубов мени қандай одам қилганлигини айтишим учун гапни аввало ўзимнинг болалигимдан бошлашим керак. Сиз — эшитинг!..

Опа сўзни бисмиллоҳдан бошлаб, шундай тўртлик ўқиди:

— Насабимни сўрсангиз, мен
ўзбекнинг қизиман,
Ўзбекистон — осмоним, мен битта
юлдузиман.
Муҳаммад пайғамбарнинг умматиман,
билсангиз,
Ўзимни ўзбек, деймап, агар қабул
қилсангиз.

Шундан сўнг катта бобоси гуржи бўлганини, у арман қизига уйланиб, Тоғли қорабоғда қолиб кетганини айтиб берди. Онасининг томирида поляк, фаранг ва арман миллатлари қони оққани-ю, отаси Артём Сергеевич Петросовнинг 1905 йилги инқилобий ҳаракатларга қўшилиб қолгани учун, оиласи билан Туркистон ўлкасига сургун қилингани ва охир-оқибатда Марғилон(аввалги Горчаков) станцияси атрофидаги Сайдали Карвон маҳалласида яшашгани, уларга мусулмонлар, ўзбеклар қилган яхшиликлар борасида тўлқинланиб гапирди. Отаси халқ қаҳрамонлари ва чор аскарлари орасидаги жангда тасодифан ўқ тегиб ҳалок бўлган, онаси эса оғир хасталикка чалиниб, узоқ вақт касалхонада ётиб қолган экан. Бир этак бола уйда қолади, опаси Амалияхоним ва Тамарахонимни Тошкентдаги тоғаси қарамоғига олади, уч укаси ва ўзини «Оллоҳнинг паноҳига» топширади.

— Кунларнинг бирида, — гапида давом этди опа, — қўшнимиз, маҳалламиз оқсоқоли Тиллавой ота уйимизга кириб келди. (Кечкурун сандалда ўтирувдик. У пайтда электр йўқ, жинчироқ ёқамиз). Ҳол-аҳвол сўради ва «Хафа бўлманглар, ёрдам қиламиз. Ташлаб қўймаймиз сизларни», — деди меҳрибонлик билан. Кейин, эшитишимча, масжитда имом домла ва маҳалла оқсоқоли одамларга мурожаат қилишибди: «Бу тўртта гўдак каровсиз қолди. Олди қиш. Буларнинг тақдири нима бўлади энди? Худо бир йўлга бошлар. Лекин тўртта гўдак шу ерда ўлиб-нетиб қолса, уволига қолмайлик! Баҳоли қудрат, ён-атрофдаги қўни-қўшнилар уларнинг ҳолидан хабар олиб турайлик.

Тўғри, ҳукуматга қарши чиқиб, сургун бўлган одамнинг болалари. Лекин булар гўдак, у дунёда жавоби бор».

Шундан кейин, кеч бўлди дегунча, ҳали у қўшни, ҳали бу қўшни бир косада ата-лами, умочми, пиёвами, бир бурда зоғора нонми, жуда тополмагани танчамизга бир ҳокандоз қўрми(совуқ-да!) олиб киришади. Мана шунақа қилиб, бизни қишдан чиқаришди. Баҳорга бориб, ҳаммамизни етимхонага, шўро мактабига жойлашди. Ана ўша ерда Уста Олим деган одам тўгарак очган экан. Етимхона икки қисмли эди: деворнинг нарёғида ўғил болалар, бу ёғида қизлар. Ўғил болаларнинг иш мактабида Қодирча, Бобораҳим Мирзаев ҳам ўқишарди. Улар ҳам машқларда қатнашарди. Уч йилгача шу ерда таълим олганмиз. Доира, чанг, дутор чалишни, ашула, лапар айтишни, ўйинга тушишни ўргатишган. Айниқса «Гул ўйин» дегани бўларди. Отахўжа деган бир зўр раққос бизга ўйинларни ўргатарди.

Хулласи калом, 1927 йилнинг август ойида Тамарахоним ва Муҳиддин Қори бирга жамоа тузиб, Парижга бориб келишган. Ўшанда улар турмуш қуришганди.

У пайтда санъатга алоқадор барча ташкилотлар «Наркомпрос» деган ташкилотга бўйсунарди. Шу ташкилот буйруғи билан Қўқонда труппа ташкил этилди. Бу ишнинг бошида Қори ака турди. Ҳамза домла адабий эмакдошлик қилди. Кейин, Муҳиддин қори ака келиб, Уста Олим ака билан гаплашиб, мени, Бобораҳим Мирзаевни ҳалиги труппага қабул қилдилар. Труппага борсак, Мурод Қўлдошев деган одам бор экан у ерда, яхши ашулачи экан. (Кейин у киши халқ артисти ҳам бўлди). Рафиқаси ўшлик Мукаррам Қўлдошева жуда келишган раққоса эди. Яна Зуҳур Қобулов, Марусяхоним Кузнецова, деган рус аёли бўларди(кейинчалик у ҳам халқ артисти бўлди). Ўзбекларнинг ичида улғайган улкан санъаткор эди. Охирги йиллари Ҳамза театрида ишлаб, қазо қилган. Бу аёл санъатда менинг биринчи муаллимам эди. «Фарҳод ва Ширин»даги Меҳинбону, «Ҳалима» томошасидаги Холжон хола каби ролларимни тайёрлашда катта ёрдам берган.

— Бу аёл худди «Наташахоним» кинофилмидаги қизга ўхшаркан, тақдириям шунақа бўлмаганми?

— Э, у — нотўғри, унақа бўлганмас! Шу ўринда сизга бир воқеани айтиб берай.

Янги иш бошлаган кунларимиз. Қиш эди. Қўқонда машқ ўтказаётгандик. Труппамизга бир ўзбек аёли кириб келди. Бир иплик этиклар бўларди, пошналик, «венгерка» дейишарди. Шуни кийиб олган ҳалиги аёл устида оврупоча палто, битта тулки терини бўйнига осиб олган. Бошида телпак. Ўша аёл бир йигитнинг қўлидан етаклаб, бўлманинг ўртаси билан юриб келди-да(унинг лақаби «Хайри ўрис» экан, Қўқонда биринчи паранжи ташлаб, оврупоча кийиниб юраркан-да):

— Қори! — деди саҳнага қараб, Муҳиддин қори акага. Қори ака: «Э, э, келинг, Хайрихон!» — деб сўрашди. Хайри ўрис гапини калта қилди:

— Ман сизнинг вақтингизни кўп олмийман! Мана бу қайним бўлади. Исми — Сойиб. Отасининг исми Хўжа. Уни сизга топширдим. Эти сизларники, суяги бизники!

Шу тариқа Сойиб Хўжаевдай буюк комик артист, саҳнага йўл олган.

Олти ой ўша ерда ишладик. У ерда Маҳкам ҳофиз, деган бир одам бор эди. У киши ўйинда менга ёрдам бериб турди. Ҳам концертда чиқаман, ҳам роллар ўйнайман. Муҳиддин қори ака «Фарҳод»ни, Тамара опам «Ширин»ни, Марусяхоним «Ёсуман»ни ўйнайди.

Шу аснода яна буйруқ келди: «Андижонга бориб труппа тузинглар!».

— Муҳиддин акага айтилганми бу гап?

— Ҳа, Муҳиддин акага шунақа буйруқ келган(Мен сизга бўлган воқеаларни батафсил айтаяпман. Охирида бу ишларда Муҳиддин аканинг тутган ўрни ҳақида алоҳида гапираман. Даврни яхши тасаввур қилиш учун, бир бошдан ҳикоя қилаяпман).

Сойиб ҳам, мен ҳам Муҳиддин қорининг уйида турамиз. Тамара опамнинг қўлида чақалоқ. (Яқинда етмишга кириб қазо қилди. Муҳиддин қоридан шу битта Ванцетта исмли қизи бор эди).

Кейин Андижонга бориб янги труппа туздик. Муҳиддин қори ака мени, Тамара опани, Сойиб Хўжаевни, Лутфихон аяни, Можизодани, яна Зуҳур Қобулни ўзи билан олиб кетди ва Андижондаям олти ой ишладик.

Ҳамма ишни Муҳиддин қори ўзи бошқарди. Қори ака у ерда ҳам бадиий раҳбар бўлди, ҳам директор. Ўзимиздан бошқа ҳеч ким йўқ.

— Жой бормиди?

— Жойми... — театр бор. Маблағ йўқ, ҳеч нимарса йўқ эди. Бисмилло деб «Фарҳод ва Ширин»дан бошладик.

— Гавҳар опа, у пайтда юқорининг кўрсатмалари билан режа-пежа тузилмаганми? Ҳадеб «Фарҳод ва Ширин»ни ўйнайверсангиз, гап тегиб қолмаганми?

— Албатта, бўлган. Паранжига қарши «Ҳужум» деган нарса бўларди. Ана шунга бағишлаб «Ҳалима» пиесаси қўйилди. Кейин «Фарҳод ва Ширин»ни, «Лайли ва Мажнун»ни қўйдик. Самарқандга бориб қолганимиздан кейин, Комил Яшин колхоз ҳаётидан ҳикоя қилувчи «Ўртоқлар» асарини ёзди. Ҳеч ким пул бермайди, денг, ўзимиз пул топамиз.

— Қанақа қилиб топасизлар?

— Концерт бериб-да. Муҳиддин қори қозон-товоқ қилдириб, уч маҳал артистларга овқат пиширтириб, едириб юрарди. Пулсиз қолганимизда ҳам бир йўлини топарди. Масалан, бир пўстини бор эди, жуда қимматбаҳо. Бир куни ўшани Сойиб икковимизга бериб, шундай деди:

— Бозор оқсоқолига тайинладим, обборинглар буни. Сотиб беради!

Марказдан маошларимиз келгунича, зориқиб қолардик-да. Шунда Мўйдин қори эгнил-боши борми, тилла соати борми, соттирарди. Биз Сойиб иккимиз бозоримизни қилиб келамиз.

— Алоҳида ётоқ йўқ у пайтда?

— Қаёқда? Қўқондаям Ғишткўприкдаги мадрасада турганмиз. Ҳужрада ётиб юрганмиз. Андижонда бойларнинг уйини ижарага олганмиз.

— У пайтларда ҳали бойлар бўлганда!

— Албатта, бўлган. Кейин Исҳоқ қори, деган бир одам келди. «Тоға Зуннун», дердик. Ажойиб артист. Шоирамиз бор эди-ю, Зуннунова, деган?

— Саида Зуннунова.

— Ҳа, ўша Саида Зуннунованинг тоғаси. Мен Саидани болалигидан биламан. Раҳматли, яхши шоира бўлган. Қори ака Намангандан Мурод Қўлдошев деганни олиб келди. Кейин яхши овозга эга, ажойиб танбур чертиб, ашула қиладиган Беркинбой Файзиев деган ҳофиз келган. (Мен 30-йилда Большой театр саҳнасида ўша ҳофизнинг «Андижон самоси» деган ялласига ўйинга тушганман. Ўйинни Уста Олим ака саҳналаштирган).

Андижонда олти ой ишладик. Кейин марказдан келган буйруққа асосан Самарқандда «Ўзбек тажриба мусиқий дастаси» тузилди. Бир йилдан кейин бу даста «Мусиқий театр»га айланди. У — ҳозирги опера театрининг пойдевори бўлган.

— Муҳиддин ака ўша ерда ҳам ишлардими?

— Ҳа. Қодирча, Маҳкамбой, Тамарахоним, Зуҳур Қобулов, Аҳмаджон Умрзоқов. Уста Олим ака, мен... Танлаб-танлаб йиғиб, Қори ака Самарқандга мусиқий даста қилиб олиб борган.

Кейин Бокудаги консерваторияни битириб, Ҳалимахоним келди. У кишига Шавкатхоним Мамедова, деган машҳур артист устозлик қилган. Ҳалимахоннинг шу ердан Бокуга ўқишга боришига ҳам Муҳиддин қори сабабчи бўлган. (Энди мавзудан сал четга чиқиб айтиб қўяй, бу асрда бошқа Ҳалимахонимдай артист чиқмади. Ундаги овоз, артистлик маҳорати, фидойилик... Опам — Тамарахоним ҳам шундай эди).

— Муҳиддин ака булардаги фидойиликни тушунган-да?

— Бўлмасам-чи! Муҳиддин қори ҳар қандай одам билан озгина суҳбат қилиб, ундан санъаткор чиқадими, йўқми билган. Ўша болалар уйида ҳам ўғил-қизлар кўп эди. Лекин у киши иккимизни танлаган.

Ҳа, Қори ака артист танлашни биларди. Масалан, Бухородан бир Муаттархон, деганни биргалашиб топиб келдик. Муаттархон «Бухороча ўйинлар»нинг маликаси эди. Ҳозирги Бухороча ўйинлар ана ўшанинг мактабига дахлдор.

Қори ака кундузи одамлар орасида юрарди — мактабларга, техникумларга, қайда ҳаваскорлик дасталари бўлса, ўша жойга борарди. Аҳмаджон Умрзоқовни атлас тўқиб ўтирган жойидан олиб келганди. Қўшнайнинг устаси эди. Асли косиб бўлган Абдуқодир найчи Исмоиловни Конибодомдан олиб келганди.

— Қори ака ҳеч одамга ўхшаб дам олганми ўзи?

— Курортга борганларини эслай олмайман.

Иқболхон, деган фарғоналик бир қизимиз бор эди. Тақдир тақозоси билан унга уйланувди. Шу аёлдан Улуғбек, Ҳумоюнбек деган ўғиллари, Венера, Хурсаной, Эмма деган қизлари бор. Эмма ҳам санъаткор. Мукаррамхоннинг шогирди. Ҳозир Мукаррамхон музейининг мудири. Улуғбек Жисмоний тарбия институтида ишлайди. Ўз вақтида «Пахтакор» футбол жамоасида яхши футболчи эди. Венера — тилшунос, Масковда. Ҳумоюн ҳам Масковда.

— Гавҳар опа, қатағонлар даврида Қори акага ҳам ташланишгандир?

— Бўлган. Эллигинчи йилларда туҳмат балосига учраб, 2-3 йил ётиб чиққан.

... Шундан кейин Гавҳар опа Нурхоннинг ўлими тарихи борасида гапирдилар. Устозларнинг устози бўлмиш Қори ака Нурхон сўйилганда шундай деган экан:

— Душманлар қўйишмаяпти. Майли, битта шаҳид кетган Нурхоннинг ўрнига юзтасини тайёрлайман!

Дарҳақиқат, шундай қилган экан. Битта шогирди Гавҳар опамизнинг ўзи 25дан ортиқ даста тузганидан кейин, бу ёғини ўзингиз билиб олаверинг. Опанинг қўлида тарбия топган Гулсара Ёқубова ҳозир «Лазги»га раҳбар, Зуҳра Ғозиева деган шогирди эса, ўша дастада бадиий раҳбар.

Опа мағрурланиб айтади:

— Булар менинг эмас, Муҳиддин қорининг давоми, болам.

Чин устоз, тенгсиз санъаткорнинг эзгу ишлари бугунги кунда ўзининг самарасини бераётир, катта кўтаринкилик билан давом этаётир. Энг муҳими, Муҳиддин Қориёқубовнинг фидойилиги истиқлол шарофати билан қадр топди, юксак даражада эътироф этилди. Устоз санъаткорга яқинда Президентимиз Фармони билан «Буюк хизматлари учун» ордени берилди.

Суҳбатни Шукур ҚУРБОН ёзиб олди

Дунё — кенг...

КЛЕОПАТРАНИНГ ДАСТХАТИ

Ғаройиб тарихий ҳужжат — Миср маликаси Клеопатранинг дунёда ягона нусхадаги ўз қўли билан ёзган дастхати яқинда кўпчилик эътиборига ҳавола қилинди. Ушбу қимматбаҳо топилдиқ Берлиндаги Миср музейидан чиқиб қолган. Соҳибжамол малика қўли билан битилган бу буйруқ қадимги папирус қоғозида. Мутахассислар дастхатнинг Исо Масиҳ таваллудидан 33 йил олдин ёзилганини аниқлашди. Матн тепасига қадимги юнон тилида: «Шундай бўлажак», деган сўзлар битилган.

Берлиндаги музейда иш олиб бориш жараёнида Клеопатра дастхатини топган голландиялик олим Петер ван Миненнинг журналистларга берган интервьюсида айтишича, қўлёзманинг ҳақиқатдан ҳам Миср маликасига тегишли эканига ҳеч қандай шубҳа йўқ. Бу фикрни музей директори Дитрих ван Вильдунг ҳам тасдиқлаб, бу борада илмий тадқиқот ўтказилгани ва тадқиқот натижалари дастхат шахсан Клеопатрага тегишлили эканини асослаганини таъкидлади.

ТАШНАЛИК ХАВФИ

«Инсоният ўзини-ўзи чексиз ташналикка дучор этаётир». АҚШда жойлашган Жаҳон заҳиралари институти ана шундай ташвишли хабар билан дунё афкор оммасига мурожаат қилди. Бу институт мутахассислари сайёрамиз ер ости ва ер усти бойликларини тадқиқ этиш билан шуғулланади.

Мурожаатда таъкидланишича, 2025 йилга келиб ичимлик суви танқислигидан камида 3,5 миллиард одам, яъни Ер юзидаги аҳолининг қарийб ярми азоб чекишига тўғри келади. Ҳайвонот ва ўсимлик дунёсининг бир қанча турлари қисман, айрим хиллари тамоман йўқ бўлиб кетиш хавфи мавжуд. Институт раҳбари Жонатан Лэш фикрича, истеъмол учун яроқли сувнинг 93 фоизи қишлоқ хўжалигига сарф этилади ва турли кимёвий моддаларга қоришиб булғанади. Боз устига, дунёдаги йирик дарёларнинг 60 фоизи тўғонлар билан тўсилганки, бу ҳолатда дарё суви ҳаракатдан тўхтаб, ўзини-ўзи тозалаш имкониятидан маҳрум бўлади. Ўтаётган асрда сайёрамизнинг ботқоқ ерлари тенг ярмига қуритилиб, саноат ва қишлоқ хўжалиги учун фойдаланилди. Дарёларнинг тўлиб, тиниқ оқишини эса, ботқоқликларсиз тасаввур қилиб бўлмайди. Хуллас, тоза, ичимлик суви ўз-ўзидан кўпаймаслигини чуқур англаб, уни исроф қилишнинг олдини олишга ҳозирданоқ киришилмаса, келажак авлодларни хунук оқибатлар кутиши тайин.

ЕВРОПАДА БИР ВАҲИМА...

26 октябрда Буюк Британияда эълон қилинган бу мамлакат Соғлиқни сақлаш ва Қишлоқ хўжалиги вазирликлари мутахассисларнинг қўшма доклади нафақат Англияда, балки бутун Европада даҳшатли ваҳималарга сабаб бўлди. Гап шундаки, айни пайтда Бирлашган Қироллик ҳудудида ўта хавфли эпидемия бошланиши кутилмоқда. Истеъмол қилинган касалланган сигир гўшти орқали ўтган Кройцфелд-Якоб хасталиги(КЯК)нинг ўлимга олиб келувчи вирусига дучор бўлган кишилар сони, мутахассислар фикрича, айни пайтда 100 мингдан ярим миллионгача экан. Эпидемиянинг энг авж палласи яна беш йилдан кейин бошланиши тахмин қилинмоқда. Мазкур касалликка дучор бўлган киши, мия ҳужайралари ишдан чиқиб, фалажга учрайди ва оқибатда оғир уқубатли ўлим топади. Оксфорддаги «Уэлкам трест» маркази олимлари яқин йилларда бу касалликдан Англияда 136 минг киши қазо қилади, деган ахборотни тарқатишди. Европа иттифоқи экспертлари эса бу сонни 500 минг кишидан ошади, дейишмоқда.

КЯК касаллиги вирусининг бутун Ғарбий Европага тарқалгани вазиятни янада кескинлаштирмоқда. Эълон қилинган аниқ маълумотларга кўра, бу касалликка дучор бўлганлар сони 1999—2000 йилларда Белгияда икки бараварга, Францияда 2,3 бараварга ошган.

Доклад муаллифлари ўз ҳукуматларининг бу масалада лоқайдликларини кескин танқид қилишган, тегишли вазирликлар ҳақиқий аҳволни аҳолидан яширгани ва олимларнинг маслаҳатларини инобатга олмаганини ошкора эътироф этишган. Уларнинг бу хулосалари аҳолининг ҳукуматга нисбатан қаҳру ғазабини қўзғаётир.

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати»га жавоб берадилар

«ҚАЛБ КЎЗИНИ ҒАФЛАТ БОССА»

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг 2000 йил 29 сентябр сонида босилган «Қалб кўзини ғафлат босса» сарлавҳали мақола Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан мутасадди мутахассислар иштирокида атрофлича ўрганиб чиқилди.

Текшириш натижасида аниқланишича Д.Мирзаева Р.Шайманов номидаги хўжалик қишлоқ врачлик пунктида ҳомиладорлигининг 12 ҳафталигидан назоратда турган ва 2000 йил 26 майда ҳомиладорлигининг 38-39 ҳафтасида унга камқонлик, гестоз, чандиқли бачадон ташхиси билан туғруққа тайёрлаш бўлимига йўлланма берилган. Лекин аёл туғруқ коммплексига ётмаган. Натижада камқонлик ва гестозга чалинган аёлда, бир-икки тўлғоқда чандиқли бачадон ёрилган ва ҳомила нобуд бўлиб, аёл шок ҳолатида туғруқ комплексига олиб келинган. Зудлик билан операция қилиниб, шифохона ҳисобидан 13 минг сўмлик дори-дармон ишлатилган. Бемор Д.Мирзаевада жарроҳлик амалиёти ўтказилаётган пайтда заҳирадаги қон ва плазмаларнинг барчаси ишлатилганлиги ҳамда беморнинг аҳволи оғир бўлганлиги сабабли, қариндош-уруғларига қон топшириш таклиф қилинганлиги, жарроҳлик бўлими ҳамшираси томонидан ингичка кетгут етмаганлиги туфайли, ипак ипининг ўрнига икки дона кетгут топиб бериш илтимос қилинганлиги тасдиқланди.

Шунингдек, мақолада кўрсатилган катта ҳамшира З.Жабборова умуман туғруқхонада ишламаган ва ишламайди. Жарроҳлик жараёнидан кейин шифокорлар, ҳамширалар, фаррошлар пул сўраганликлари ҳақидаги гаплар ўз тасдиғини топмади.

Текшириш натижасида йўл қўйган ташкилий хато-камчиликлари учун марказий шифохона бош шифокори Б.Абдуллаевга, туғруқ бўлими бошлиғи С.Қўчқоровга, шифокорлар Г.Халилова, С.Очилова, Д.Очиловага ҳайфсан эълон қилинди. Жарроҳлик бўлими ҳамшираси Ҳ.Латипова ўз вазифасидан озод этилди.

Ушбу мақола барча туман шифокорлари ўртасида чуқур таҳлил қилинди ва бу ҳолатларнинг қайта такрорланмаслиги учун туман марказий шифохонаси раҳбарияти томонидан чора-тадбирлар белгиланди.

Н.ТУРЕЕВА,
Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги Оналик ва болаликни муҳофаза қилиш бош бошқармаси бошлиғи

* * *

Мақола юзасидан Китоб туман ҳокимининг ўринбосари Ҳ.Хидирова имзоси билан ҳам расмий жавоб олинди. Унда Соғлиқни сақлаш вазирлигидан келган жавобда таъкидланган чоралардан ташқари яна бир қанча тадбирлар ҳам белгиланганн айтилади.

Жумладан: Туғуруқхонанинг ҳозирги ҳолати ҳисобга олиниб, харажатлар сметаси бўйича белгиланган тартибда қўшимча маблағ ажратиш туман молия бўлими зиммасига юклатилган. Туғруқхонанинг молиявий аҳволини яхшилаш учун ҳомий ташкилотлар белгиланган ва қўшимча даромад олиш учун «Китоб» хўжалигидан 2 гектар ер ажратиб берилган.

Аҳолига, айниқса, қишлоқ жойларида, алоқа хизмати кўрсатишни яхшилаш, телефонларнинг узлуксиз ишлашини таъминлаш чораларини кўриш Қашқадарё «Телеком» тармоғи Китоб филиали бошлиғи А.Очиловга топширилган. Носоз, таъмирталаб йўлларни қайта таъмирлаш ишларини олиб бориш туман автомобил йўллари бошқармаси бошлиғи А.Мирзаев зиммасига юклатилган.

ТАҲРИРИЯТДАН: Мана, икки масъул идорадан келган расмий жавоблар билан танишдингиз. Уларда таъкидланишича, ўз ишига масъулиятсиз, эътиборсиз қараган зиммадор шахслар айбларига яраша жазосини олган. Шунингдек, жавобда айтилган Китоб туман туғруқхонасини моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш, телефон алоқасини яхшилаш, қишлоқ йўлларини таъмирлаш борасида кўрилган чора-тадбирлар ҳам эътиборга сазовор.

Лекин бизни бир савол ўйлантиради. Бу чора-тадбирлар нега олдинроқ кўрилмади. Бунинг учун битта гўдак нобуд бўлиб, мақола ёзилиши шартмиди?

«Қалб кўзини ғафлат босса» мақоласида Китоб тоғли, экологик жиҳатдан суви ва ҳавоси тоза туман ҳисобланса-да, камқонлик касаллиги кўп учраши, бу хасталик айниқса хомиладор аёллар ўртасида мавжудлиги ҳақида ёзилган эди. Бу муаммо Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан ўрганилиб, муносабат билдирилар, деган истак айтилганди. Аммо вазирликдан келган жавобда бу ҳақда лом-лим дейилмаган.

Бундан ташқари, жавобда бемор Д.Мирзаевага туғуруққа тайёрлаш бўлимига йўлланма берилган, аммо у ётмаган, дейилади. Мақолада ҳам унинг шундай қилгани айтилган эди. Хўш, бемор нега бориб ётмади? Д.Мирзаева сўнгги кунга қадар ўзини жуда яхши ҳис этаётган эди. Кейинги икки ҳафтада организмида бўлган ўзгаришлардан хабардор эмасди. Сабаби, врач Г.Халилова бир бор Тошкентга кетганлиги, иккинчи марта дам олаётганлиги туфайли беморни ҳамширалар кўрикдан ўтказганди.

Д.Мирзаеванинг аҳволи оғир, ҳар дақиқада чандиқли бачадони ёрилиб кетиши мумкин эди. Аммо бемор буни билмасди. У аҳволим яхши деб ўйларди. Врач Г.Халилова унга бу касаллик билан ҳазиллашиб бўлмаслигини, бачадон ҳар дақиқада ёрилиб кетиши мумкинлигини, шу ҳолат юз берса, фақат туғилажак боланинг эмас, ўзининг ҳам ҳаёти хавф остида қолишини айтмаганди.

— Вазиятни тушунтирганда дарров бориб ётган бўлардим, — дейди бемор.

— Қўрқиб, ҳаяжондан аҳволи оғирлашиб қолмасин, деб вазиятни тушунтирмагандим, — дейди врач.

Мана, нима учун бемор туғуруққа тайёрлов бўлимига бориб ётмаган.

Расмий жавобда «...Жарроҳлик жараёнидан кейин шифокорлар, ҳамширалар, фаррошлар пул сўраганликлари ҳақидаги фактлар ўз тасдиғини топмади», дейилади.

Биз мақолада туғуруқхона бош врачининг тушунтириш хатини келтиргандик. Мана, ўша тушунтириш хати: «Ҳамшира кетгут учун пул сўраган бўлиши мумкин. Бизда кетгут йўқ. Уни доимо беморларнинг яқинлари олиб келишади. Шошилинч операциялар бўлган пайтда эса ҳамшира ўзи олиб келган кетгутни ишлатади-да, пулини беморнинг қариндошларидан олади».

Мақолада ҳам ҳамшира кетгут учун 1000 сўм сўрагани ёзилганди. Жавобда ҳамшира беморнинг қариндошларидан кетгут келтириб беришлари илтимос қилингани ўз тасдиғини топгани айтилади. Ҳолбуки, бу иши учун у ўз вазифасидан озод қилинган. Бош врач ҳам ҳамшира пул сўраган бўлиши мумкин, бизда доимо шунақа қилинади деб турибди. Шундай экан, қанақасига пул сўраганлиги ҳақидаги гаплар тасдиқланмаган бўлади. Мантиқ қани?

Яна бир гап. «Бемор зудлик билан операция қилиниб, шифохона ҳисобидан 13 минг сўмлик дори-дармон ишлатилган», дейилади Соғлиқни сақлаш вазирлигидан келган расмий жавобда.

Бу гапга ҳам ишониш қийин. Беморга зарур бўлган қонни унинг қариндошлари топширган, шифохонада кетгут бўлмаган. Бундан ташқари, беморнинг опаси З.Мирзаеванинг тушунтириш хатида, барча дори-дармонларни ўзлари туғуруқхона атрофидаги дорихоналардан келтириб беришгани ёзилган. Тўғри, касаллик тарихида операция пайтида қайси дорилар ишлатилгани қайд этилади. Аммо, афсуски, уни ким келтиргани ёзилмайди. Шифохона дорихонасидан дориларни фалон беморга ишлатилди, деб рўйхатдан чиқариш эса жуда осон иш. Шунинг учун беморга 13 минг сўмлик дори-дармон ишлатилганлиги ҳақидаги гаплар ҳам бахслидек туюлди бизга. Чунки шифохоналаримизнинг бугунги аҳволи ҳаммамизга маълум-ку.

«Қалб кўзини ғафлат босса» мақоласини газетамизда эълон қилишдан кўзлаган асосий мақсадимиз мутасадди ташкилотлар, қолаверса, кенг жамоатчилик эътиборини Китоб тумани туғуруқхонаси мисолида айрим шифохоналаримиздаги аҳволга қаратиш, баъзи шифокорларимизда пайдо бўлаётган лоқайдлик, таъмагирлик каби салбий ҳолатлардан огоҳ қилиш эди.

Хуллас, юқоридаги жавоблардан кўриниб турибдики, газета чиқишларига панжа орасидан қараш, юзаки жавоб йўллаш билан муаммо ҳал бўлиб қолмайди. Шуни айтсалар керак-да: «Дардни яширсанг иситмаси ошкор қилади», деб.

АЗИЗ КИНО ИХЛОСМАНДЛАРИ!
«Кино» журнали — бу кино оламидаги янгиликлар, қизиқарли маълумотлар, тадбирлар, фестивал кундаликлари демакдир. «Кино» — бу сиз севган кино ижодкорлар, актёрлар билан учрашувлар мажмуидир. Фақат «Кино»да сиз янги ўзбек ва хориж филмлари билан танишасиз. Бундай ажойиб имкониятни қўлдан бой берманг. «Кино» журналига обуна бўлишга шошилинг.
Журналнинг нашр кўрсаткичи — 836.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ
ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SANATI
2000 йил

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, Котибият — 133-49-93
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 136-58-49 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 133-49-93
Санъат бўлими: 136-56-48 Наср ва назм бўлими: 136-56-50

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Беккул ЭГАМҚУЛОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти—21.00. Босишга топширилди

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 24. Буюртма Г. — 1009. Ҳажми — 3 босма табоқ. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Тиражи—6288.